

İDARE

Dahiliye Vekâletinin Aylık Mecmuası

Yıl 8

Teşrinisani 1935

Sayı 92

RESMÎ KISIM

Cumhur Başkanı K. Atatürk'ün kamutayın beşinci devre çalışmasını açış söylevi.

Başbakan İsmet İnönü'nün 935 Genel nüfus sayımı sonuçları hakkında düşünceleri.

Birinci Uraylar Kurultayında Başbakan İsmet İnönü'nün kapatma söylevi.

Birinci Uraylar Kurultayında Vekilimiz Şükrü Kayan'ın açış söylevi.

Tayinler:

935 Birinciteşrin ayı içinde takdir edilenler,

İşi biten tekaüt ve yetim maaşları.

Kanunlar:

Türkiye Büyük Millet Meclisi Kararları.

Tefsirler.

Talimatnameler

Tamimler

İdare teşkilâtında yapılan değişiklikler.

Aramızdan ayrılanlar.

GAYRÎ RESMÎ KISIM

İdarî ve Adli Otoriteler tefrikine ait

Prensibin müeyyideleri (Mabait)

İdarenin Kazaî mürakabesi sistemleri

İlâve: Alman Hükümeti vekâletleri-

nin İş Talimatnamesi.

İbrahim Âli Erberk

Hasan Şükrü Adal

Macit Burhan

Gazetecilik ve Matbaacılık T. A. Ş.

1935

Resmî Kısım

**Cumhur Başkanı K. Atatürkün
Kamutayın beşinci devre
çalışmasını açış söylevi**

Büyük milletin yüce vekilleri,

Kamutayın Beşinci devresini açarken sizlere derin saygılarımı sunarım. (Alkışlar)

Kamutay, arsulusal durumun çok önemli bir zamanında çalışmaya başlıyor.

Hâdiseler, Türk Milletine, iki ehemmiyetli düsturu yeniden hatırlatıyor:

Yurdumuzu ve haklarımızı müdafaa edecek kuvvette «olmak.. Sulhu koruyacak arsulusal çalışma birliğine önem vermek..

Sulhun bozulmuş olmasından ıstırap duymamak mümkün değildir. Her halde, bugünkü, ağır ihtilâfların ortadan kalkması medenî insanlığın başlıca dileği olmalıdır. (Alkışlar)

Bizim sulh ülküsüne nekadar bağlı olduğumuzu, bu ülkünün güvenlik altına alınmasındaki dileğimizin nekadar esaslı bulunduğunu izaha lüzum göremiyorum.

Bu hususta çalışan Uluslar Sosyetesinin, tecrübelerden istifade ederek prensiplerini tekâmül ettirmesi ve

sulhu koruma kudretini artırması samimî arzumuzdur.

(Alkışlar)

Sayın Arkadaşlar!

İç idare teşkilâtımızı, yurdun doğu bölgelerinden başlayarak genişletmek ihtiyacını duymaktayız.

Yeniden iki genel ispektörlük ve yeniden bazı vilâyetlerin kurulması da lüzumlu görülmektedir. Bu arada Dersim bölgesinde esaslı bir ıslahat programının tatbiki de düşünülmüştür.

Vilâyetlerimizin devamlı teftişini ve müşterek işlerinin bir elden takibini kollayan genel ispektörlerden çok faydalar bekliyoruz.

Doğu vilâyetlerimizin bellibaşlı ihtiyacı, orta ve batı illerimize demiryollarla bağlanmaktır. Şarka ilerleyen iki ana demiryolunun hızla bitirilmesini ve bunları birbirine bağlayacak yollar örüğüne şimdiden başlanmasını lüzumlu görüyoruz.

İran - Türkiye transit yolunun teşkilâtlanması özenle bitirilmelidir.

Liman ve sulama işlerinde acele yapılacak şeyler vardır. Sağlık savaşı da yeni icaplara göre genişletilmek zaruretindedir.

Saydığım bütün bu işleri, hükümetin kesin bir program, içinde gütmesini bekliyebiliriz.

Üzerinde önemle durmak istediğim bir ciheti de bildirmeliyim.

Türk ülkesi içinde köylere varıncıya kadar küçük büyük bütün şehirlerimizin birer genlik ve bayındırlık görevi olması önde tütüğümüz amaçlardandır.

Türke ev bark olan her yer sağlığın, temizliğin, gü-

zelliğın, modern kültürün örneğı olacaktır. (Alkışlar)

Devlet kurumları yanında, doğrudan doğruya bu işlerle ilgin olan urayların bu görüş ve düşünüşle çalışmaları istiyorum.

Urbayların devlet merkezinde toplanışı bu işın sonucu değil, başlangıcıdır.

Bayanlar, Baylar;

Endüstri programımız, normal gidişindedir. Bununla beraber yurdun endüstrileşmesine daha çok hız verilmesi ve yakın bir çağda, yeni bir ikinci programa başlanması lüzumuna dikkatinizi uyandırmak isterim.

Mağden işleri yeni bir açılma devresindedir. Mağden mühendislerimizi, ihtiyaca yeter sayı ve değerde yetiştirmeyi önemek gerektir.

Kömür havzasının rasyonel işlenmesi için tedbirler almak ta lâzımdır. (Alkışlar)

Bir de arkadaşlar; köylümüzün genlik düzeyinin yükselmesi tedbirlerine daha geniş ölçüde özenle devam edeceğiz. (Alkışlar)

Aydın Saylavlar;

Kültür kıvanımızı, yeni ve modern esaslara göre, teşkilâtlandırmaya durmadan devam ediyoruz. Türk tarih ve dil çalışmaları, büyük inanla beklenen ışıklı verimlerini şimdiden göstermektedir.

Ulusal musikimizi modern teknik içinde yükseltme çalışmalarına, bu yıl daha çok emek verilecektir.

Ulusal kültür için pek lüzumlu olduğu gibi, arsulusal ilgiler bakımından da yüksek değeri belli olan radio işine önem vermeniz çok yerinde olur.

Sayın Arkadaşlar;

Mâliyede, geçen yıl, cesaretle aldığımız tedbirlerin, ne kadar yerinde olduğu sabit olmuştur. Tuz ve şeker fiatlarının düşürülmesi, halkı hoşnut etmiş ve yoğaltımı artırmıştır.

Bu yıl, başka konularda da, bu yönden tedbirler alacaksınız. Sayım vergisinde ve bina kıymetlerinde indirim faydalı olacaktır. Erazi ve yapı vergilerinin hususî idarelere devri önemli ıslahattan sayılacaktır.

Vergi indirimlerini Hâzinenin karşılayabilmesi, ülke ekonomi kudretinin yüksekliğine değerli bir belgedir. (Alkışlar)

Ekonomik teşkilât, teknik temeller üzerine yerleşerek yükseldikçe yurdun verimi çok daha ziyade olacaktır. Ancak bütün özenimizi vermek vatanın teşkilâtlanması hızını artırmak gerektir.

Arsıulusal siyasanın gidişi ulusal korum araçlarını artırmaya da lüzum göstermektedir. Bunun malî çarelerini dikkatli ve isabetli bir surette araştırmanızı dilerim.

Tayyare filolarımızı vücuda getirmek için büyük milletimizin yüce ilgisini heyecanla anmak borcumdur. (Alkışlar)

Son arıulusal hâdiseler, Türk milleti için kudretli bir hava ordusunun hayatî önemde tutulmasına bir daha hak verirdi. Çok emekle kurduğumuz, canımızla korumaya and içtiğimiz kutsal yurdun, havadan saldırılara karşı güvenlik altında bulunması demek, bize saldıracakların, kendi yurdlarında bizim de aynı zararları yapabileceğimize güvenimiz demektir. (Sürekli ve devamlı alkışlar) Bu güveni hergün artıracak araç bulmakta, büyük Türk ulusunun, ne göksel bir duyguyu kalbinde taşıdığını, her fer-

dinin vatan için tutuşan gözlerinde okumaktayız. (Alkışlar)

Havacılarımız, bütün ordu ve donanmamız gibi, vatani korumaya anık kahramanlardır. (Alkışlar). Büyük millet, bu soyak evlâtlarile kendini mutlu sayabilir.

Sevgili Arkadaşlarım!

İşlerimiz çoktur, geniştir, önemlidir. Fakat başarılacağına sarsılmaz güvenim vardır. Çünkü, Kamutay vatanseverliğin, çalışkanlığın, tedbirde isabetin ideal örneğidir. Kamutay, yurdun korunması, onun bayındırlığı için en yüksek ulusal ilham ve kudret kaynağıdır. (Sürekli alkışlar).

Başbakan İsmet İnönünün 935 Genel Nüfus Sayımı sonuçları hakkında düşünceleri

“— İşin en ehemmiyetli tarafı, sayımın doğru olarak yapılması idi. Buna çok emek verilmiştir. Sayanların ve sayılanların bu noktada gösterdikleri dikkat ve özen bizi müsterih edecek kuvvettedir.

Sayım işinde çalışan yabancı mütehassıs da beni bilhassa gene bu nokta üstünde tatmin etti. Türkiye, nüfus sayımlarında, en doğru netice alınan yerlerden biri olmuştur.

Sayım malûmatı üzerine memleket derdlerini görüp anlamak ve tedbirler almak yolundayız. Bu da şüphesiz, ancak doğru istatistiklerle mümkün olabilir.

16,188,767 rakamı büyük ve kuvvetli neticedir. 927 sayımına göre artma payı, istikbali geniş ve ferah görmek için bize hak kazandırıyor. Güzel ülkemizi bayındıracak ve müdafaa edecek olan bu sayıda ve bu artışta bir millet, insanlığın istinad edeceği başlıca temellerden biri olabilir...

Birinci Uraylar Kurultayında Başbakan İsmet İnönünün kapatma söylevi

Dr. Behçet Uz'dan sonra Başbakan İsmet İnönü kürsüye gelerek kurultayın önemini ve urayların ödevlerini izah eden söyleviyle toplantının değerini bir kat daha artırdılar. Bugünkü gidişimizde tuttuğumuz doğru yolu gösteren bu güzel söylevi yazıyoruz:

“— Sayın arkadaşlar,

Birkaç gündenberi yurdumuzun belediye vazifelerini dikkatli bir surette tetkik buyuruyorsunuz. Biz çalışmalarınıza yakından alâkadar olduk. Çok değerli teklifler ve mütalealar ortaya koydunuz. Bunları, hükümete düşen hususlarda, ciddî bir dikkatle tetkik edeceğiz. Faydalı olmak imkânımızda ve elimizde olduğu zaman belediyelerimize yardımcı olmayı değerli bir vazife sayacağımıza emin olabilirsiniz.

İntizamla ve itibarla işliyen her belediye memleketimizin İçtimaî hayatında mühim bir uzuv, yükseltmek için ve ilerlemek için mühim bir mekanizmadır. Memlekette birçok temaslar yapıyoruz. Bunlardan, belediyelerimizin vazifelerinin ve faaliyetlerinin hergün daha ziyade arttığını yakından görüyoruz. Birçok belediyelerimizin şehir işleri cemiyetin yüksek işlerine ve cemiyetin vazifelerine faal bir surette iştirak şeklinde oluyor. Bundan çok memnunuz. Gerek sağlık mücadelelerine, gerek ahlâkî ve içtimaî mücadelelere belediyelerimiz iştirak ediyor.

İhtiyaçlarımız gittikçe artıyor, çünkü...

Arkadaşlar, yeni Türk Cumhuriyetinin ihtiyaçları her

gün eskilere nisbetle çok artıyor. Bu artmadan şikâyetçi olmamalıyız. Memleketin medeniyet seviyesi yükseldikçe, ihtiyaçları artacaktır. Bunların büyük bir kısmını kotarıp başarmak daima belediyelerimizin üzerinde olacaktır. Halkımızın belediyeyi en ziyade sevdikleri müşterek bir ev, cemiyetin müşterek bir malı olduğu telâkkisine alıştıkça belediyelerimiz vasıta bulmak imkânını daha kolaylıkla elde edebilirler.

Vasıta meselesi her şeyden evvel intizam ve itimad meselesidir. Cemiyet hayatı ile yakından alâkadar olan yüksek heyetinizin bu söylediklerimi tamamilen kavrayacaklarına şüphe yoktur. İntizam ve itibar halkın itimadını ve halkın belediyelere yardım etmesi işini kolaylaştırır.

Hükümetin ve daha büyük salâhiyet sahibi olan cemiyetlerin belediyelerimize vasıta bulmak için gayretlerini mütemadiyen teşvik eder.

Uyuşturucu maddeler savaşı ve uraylar

Arkadaşlar, mücadelelere belediyelerimiz yabancı kalamazlar. Maddî vasıtalar olmadığı zamanda fikrî ve manevî yardımları daha büyük kıymettir. Yakında burada, gene bu binada bir doktorlar kongresi oldu. Orada bilhassa İctimaî mücadeleler için çok esaslı mevzulara temas edildi. Bunların bir kısmına siz (hastalık mücadeleleri gibi) iştirak ediyorsunuz. Uyuşturucu maddeler gibi mücadelelerin bir kısmına da yakından alâkadar ve vazifedar olmadığınız halde gene iştirak etmelisiniz. Biz afyon yetiştiren bir memleketiz. Bunun ziraati ve ticareti ile bu memleket için felâket olan uyuşturucu maddelerin kaçakçılığı kısmını ayırmakta çok yardım edebilirsiniz. Bunu ayırmadıkça memlekette afyon mahsulünü kıymetlendirmeye imkân yoktur-

Afyonu meşru bir ticaret olarak, ilâç olarak kullanacağız, satacağız. Bunu uyuşturucu madde olarak kullananların gerek ticaret ve gerek ziraatta amansız düşmanı olacağız. Bu hususta çok yardım etmelisiniz. Çünkü cemiyetimiz bundan tehlikeye uğrar. Beşeriyetin müşterek bir afeti olan bu mevzu türk milleti birinci derecede yardım edecek yüksek seviyededir. Bunu bugün tekrar ettiğimin sebebi, geçen kongrede bahsolunduğundan beri Anadolu içinde de bazı uyuşturucu maddeler kaçakçılığı yapıldığını işittiğimdendir. Anadolu içinde kaçakçılık yapmak cesaretini bulmak, bu cesareti kendinde bulanları cemiyetin ayakları altında ezmek baş ödevlerimizdendir. Öbür kongrede söylediğim gibi büyük bir tehlike içinde değiliz, fakat büyük bir tehlikeye uğrayacağımızdan korkmalıyız. Sizin muhitlerinizde ahlâkî ve İctimaî mücadelelerde doğrudan doğruya vazifeniz olmadığı zamanlarda dahi, bu zihniyette bulunmanız cemiyet için büyük bir nimettir.

Hayatı ucuzlatmak için..

Arkadaşlar, yüksek vazifeleriniz arasında hayat pahalılığı ile uğraşmak mevzuunu burada uzun uzadıya tetkik buyurdunuz. Ben de sizin gibi zannediyorum ki hayat pahalılığı ile uğraşmak ödevi belediyelerimizin işleri arasında her gün bir parça daha artacaktır. Ve her gün bize yeni tedbirler almak vazifelerini verecektir. Bugünkü vazifelerimizi dikkatli bir surette ifa edeceğiz, fakat bu yeni vasıtalar ve salâhiyetler icabederse bunları dahi ihtiyaca uyarak temin etmeye, tetkik etmeye borçluyuz. Ümid ederim ki yeni kongreleriniz, tecrübelerinizi birleştirmek için, bu kurultay hayatının semerelerini daha ziyade ilerletmeniz için kıymetli fırsatlar olacaktır.

Barış içinde yaşayan Türkiye

Türkiye, bütün hayatında sulh içinde ve intizam içinde yaşamının arsiulusal güzel bir numunesidir. Arkadaşlar enternasyonal hayat huzur içinde değildir. Büyük vakalar milletleri çok meşgul etmektedir. Biz bu hadiseler içinde memleketimizi gaileye kaptırmamak için ciddi bir surette itina ediyoruz. Sulh hayatı, ciddi bir sulh politikası bizim siyasetimizin esasıdır. Bunu sizin huzurunuzda tekrar etmek benim için bir fırsattır. Sulh hayatım temin etmek için Türkiyenin bağlı olduğu muahedelere dikkatli bir surette riayet etmek şiarımızdır.

Şüphe yok ki kollektif emniyet noktai nazarından bağlı olduğumuz bütün muahedeler Cemiyeti Akvamla aramızdaki taahhüd çerçevesi dahilindedir.

Arkadaşlar, Cemiyeti Akvamdaki hukuk ve vazifelerimizi takip ve tatbik etmek taahhüdümüz icabıdır. Cemiyeti Akvamın kollektif emniyeti prensip olarak takip etmesi bizim Cemiyeti Akvamdan beklediğimiz en büyük faydadır. Eğer bütün milletlerin sulhu muhafaza etmek için hep beraber kefalet altında bulunmaları zihniyeti tatbikata, pratik hayata ve her hadiseye kabili tatbik olmak yolunda daha ileri merhaleler alırsa, biz böyle bir tekâmülü temin için çalışmaya mütemayiliz. Arkadaşlar, onun için Cemiyeti Akvamın sulhu muhafaza için olan gayretlerinde ve taahhüdlerinde Türkiye birinci safta çalışan devletlerden biri olacaktır. (Alkışlar)

Arkadaşlar, bu feyizli çalışmalarımızın güzel semerelerini gerek belediyelerimiz ve gerek cemiyetin İçtimaî hayatında elde edeceğimize eminim. Sizin yüksek şahıslarınızda temsil ettiğiniz milyonlarca vatandaşı selâmlamak bizim için değeri yüksek bir vazifedir. (Şiddetli ve sürekli alkışlar)

Birinci Uraylar Kurultayında Vekilimiz Şükrü Kayanın Açım Söylevi?

— Sayın arkadaşlar:

Yüksek huzurunuzla ve izinizle Türkiye uraylar ilk kurultayını açıyorum. Kongreye teşrifinizi minnetle karşılar ve hepinizin şahsiyetinde büyük Türk ulusunu sonsuz sevgi ve saygılarla selâmlarım.

Dünyada ilk medeniyet ve binaenaleyh ilk şehir - çünkü medeniyet şehirle başlar, - Türk tarafından kurulduğu halde orta kurunun ve bilhassa son asırların bin bir menfi âmil ve tesiriyle türk şehirleri pek bakımsız bir manzara gösterir, vakaların maddî zaruretlerini inceleyen tarih bunda türk ve türkün kabiliyetini asla kusur addetmez ve etmeyecektir. Asırlarca devam eden hercümerçten sonra türkün hâkim olduğu yerlerde kalan ve yapılan eserleri bugünkü medeniyet türklere medyundur. Fakat bugün türk şehirlerinin bakıma çok muhtaç olması da bir hakikattir. Salahiyetli ve isabetli rey ve kararlarımız türk şehirlerini bayındırlığa ulaştırarak yolları gösterecek ve aydınlatacaktır. Biz de belediye vazifelerinin, bugünkü anlama, kanun çerçevesine girmesi, hem geç hem de noksan başlamıştır. Belediye nizamlarında kadı efendilerin keyfine tâbi şeriat ahkâmı, esnaf localarının arzu ve menfaatleri hakimdir: Müeyyide olarak da kadının arkasından gelen falaka ile çarşı ağalarının ellerinde değnekler, sopalar idi.

Eski zamanlarda belediye işleri

Şehirlerin imarı ve sosyal yardımlar sultanların ve vü-

zeranın ganimetlerden alabildikleri ve mirîden aşırabildikleri ve şahsî maksatlarından artırabildikleri para ile hakkın ve halkın gazabına karşı bir nevi sigorta olarak yaptıkları dil ve din fikrine mülhak eserlerden ibarettir. Bunlar arasında büyüklük ve güzellik ihtişamını hâlâ takdirle ve hayretle temaşa ve iftihar ettiğimiz eserler pek çoktur. Bunların şerefi yaptırınlardan ziyade yapan sanatkârlara aid olmak lâzım gelir.

Belediye işlerinin bir nizam ve kanuna bağlanması bundan ancak yarım asır evel olmuştur. Zaten noksan olan bu kanun sultanlar zamanında tamamen tatbik edilememiştir.

Cihanın her tarafında belediye plânları, yolları, pazarlar, sıhhî ve İçtimaî bütün müesseseleri, fakir ve yetim evleri sıhhat ve güzellik işleri bittikten ve artık istikbalin ihtiyaçlarına cevap vermeye giriştikleri bir zamanda çıkan bu kanun ruhsuz ve eğsiz bir çerçeve kadro halinde kaldı ve belediyelere yalnız masraf membaı oldu. Kapitülâsyonların tesiriyle ecnebilerin çokça bulunduğu Beyoğlu, İzmir, Selânik, Beyrut gibi yerlerde birkaç bayındırlık yapıldı. Bu kanunun tatbikatından mütevellid eserler hâla meydandadır. Amma diğer türk şehirleri tamamiyle ihmal edilmiş ve harap olmuştur.

Meşrutiyet belediyeleri düşünmeye vakit bulmadan ihanet, isyan ve harb içinde çöktü. Harbden sonra meydana harab bir memleket, yarı yarıya yanmış bir ülke kaldı. Kurtarıcı Atatürkün büyük nutkunda bu hazin manzarayı gösteren çok acı levhalar vardır. Hatıranızı yoklamak bu acı ve umudsuz günlerin hatırlanmasına kâfidir.

Atatürk inkılâbından sonra...

Atatürk inkılâbının millî her sahada olduğu gibi bele-

diyelerimizin tanzim ve imarına da el attığı her işinde olduğu gibi bunda da realiter ve müspet ilimlere dayanarak belediyelerimize ana kanunu verdi. Bu kanun şehirlerimizin faaliyetini dinamikleştirdi. Belediyenin sırasile yapacağı işleri vazife olarak verdi. Rasyonel bir şehir kurabilmek için evvelâ bir plân lâzımdır. Bugün 519 belediyemizin hiçbirinin tam bir plânı yoktur. Büyük şehirlerimizden meselâ İstanbulun plânı hâlâ yapılmamıştır. İzmir şehrinin plânı yarımdır. Ankaranın yakın civarının plânı yeni yapılacaktır. Bu 519 belediyenin hiçbiri bugünkü ilim dairesinde şehrin ihtiyacını ve sıhhî ihtiyaçlarını tatmin edecek bir su teşkilâtı ve şebekesi yoktur. Hâlâ şehirlerimizin yüzde 90 ı açık kanallardan su ihtiyacını temin eder.

Kanalizasyon bazı şehirlerde “eboş,, halindedir. Belediyelerimiz hâlâ halkımızın en başlı ve zarurî gıdası olan ekmeğin, etin narhım esaslı bir karara bağlamış değillerdir. En büyük şehirlerimiz bile fırıncıların veya kasapların arzu ve hareketlerine tâbidir. Hastahane, çocuk bakım evi, dispanser, spor meydanı, tiyatro, sinema ve saire, hemen hiç mübalağasız hiçbiri hiçbir şehrimizde yoktur, denilebilir.

Bayındırlık işi için çıkarılan kanunlar

Atatürk inkılâbı şehirleri böyle ve bu halde buldu. Şehirler şimdi bütün bu yoksuzluklarını bizden tam ve kâmil olarak ikmalini istiyor ve yapılmasını bekliyor. Çünkü bunları başaracak salâhiyetleri de bize vermiştir. Ve membarları da elimizdedir.

Belediye kanunundan sonra yapı ve yollar kanunu, istimlâk kanunu ve belediye bankası kanunu çıktı. Bu teşekküller bu başarılacak işlere karşı yardımcı müesseselerdir. Belediyenin bu işleri başarabilmesi için elindeki mem-

balâr günden güne artmaktadır. Vakıa oktruvanın kalkması bir nevi belediye varidatının tenakusu addedilirse de oktruvanın gitgide aldığı şekil bir nevi dahilî gümrük, şehirlerin birbirine olan münasebetini kesiyor, bu ticari hayatı öldürüyordu. Bunun kalkmasından hasıl olan dahilî inkişaf iş hacminin büyümesi, şehirlerimize oktruvanın getireceğinden daha fazla menfaat temin edecektir. Dün oktruva resmi dahil olduğu halde yüzde 25 masrafı ile belediyelere 4,5 milyon getiriyordu. Gümrük yüzde onları, masrafsız ve külfetsiz 933 de 3.600.000, 934 de 3.341.000 dir.

Belediyelerimizin gelinleri

Bütün bu işler karşısında belediyelerimizin umumî varidat tahminatı 933 de 18 milyon 475.097 dir. 934 de 18 milyon 711 bin 179 dur. Geçen seneki tahsilat 17.600.000 dir. Bunlardan 2.55.070 i devlet varidatıdır. 8.776.145 i belediye tahsilâtıdır. 365.245 lira istikrazlardan hasıl olan varidattır. 4.719.394 lira da mütenevvi varidattır. 697.784 lira da teberrüat ve sair satış mallarının gelirdir. Bu umum belediyelere aid olan gelirin yalnız 5.000.000 İstanbul belediyesininindir. Kûsuru diğer 519 belediyesininindir. Bu varidat şu suretle sarfediliyor:

1935 de

1,936,717 sıhhat, 1,220,100 nafıa, 3,779,745 tanzifat ve tenvirat, 3,114,255 mütenevvi hizmetler, 3,439,373 inşaat.

Belediyelerimizin bu malî vaziyeti emsali yabancı memleketler belediyesi ile kıyas edildiği zaman varidatının çok fakir ve çok zaif olduğu görülür. Yalnız birkaç misal arzetmek isterim. Meselâ Airsten belediyesinin senevi varidatı Türkiye bütçesine müsavidir. Kendisinin topu, tüfeği yoktur. Oradan buraya gelen bir belediye azası arkadaşlarımıza

demıştır ki; ”— Ya sizin paranızda bir keramet var, yahut bizde bir bereketsizlik vardır. Bizim şehrimizin bütçesi hükümetinizin. bütçesi kadar olduğu halde her sene açık veriyoruz., Diğer belediyeler de buna kıyas olunabilir, 1910 senesinde Paris belediyesinin varidatı bir milyon franktı. Bunun şimdi on misline çıktığını istatistiklerde görüyoruz. Bizim belediyelerimizin, parasızlığının sebebi biraz da tarihidir. Bu da Yunan ve Roma kültürüne ait olan 1900 sene evvelisi başlar. O vakit belediyelerin birçok varidat membaları vardı. Ondan sonra da belediyeler bir takım kârlı membalar elde etmişlerdir. Misal olarak Almanya belediyelerinden, Berlini ele alalım. Bugün sahibi olduğu arsa, plân Ros plân çerçevesinin iki mislidir. Ormanları, çayırları, nehirleri vardır. Sonra bazı belediyeler vardır ki adeta şirket gibidir. Sakinlerine varidat temin eder. Kışlık odunlarını, kömürlerini verir.

Almanyadaki belediyeler

Böyle olmasına rağmen alman belediyeleri 1802 tarihlerinde bir başvekilin himmeti sayesinde daha birçok varidat membalarına sahip olmuştur. Halbuki bizim belediyelerimiz bu gibi varidatlardan mahrumdur. Âmme hizmetleri çöktür. Ve sermayesizdir bu gibi işleri yapmalarına manidir. Sonra bir takım kendisine verilmesi lâzım gelen vergiler vardır ki memlekette mevcut değildir, muhtes değildir. Bir takım vergiler vardır ki bu vergiler başkaları tarafından alınmaktadır. Hulâsa belediyelerimiz umumiyetle gerek varidat, gerek vergi membaı itibariyle çok zayıftır. Alman belediye yurddaşları 1918 senesinde devlete 59 mark verdiği halde belediyeye 57 mark veriyordu. Bizim bütün vergilerimiz hesap edildiği halde yurddaşların verdikleri bele-

diye vergisi 4.5 liradır. Newyork belediyesinin vatandaşı, hemşehrisi harbden evvel bir dolar vergi verirmiş. Bugün bu miktar 175 doları bulmuştur. Bu kadar zayıf bir para ile bu kadar çok ihtiyaçları karşılayan belediyelerimizden daha büyük işler beklemek insafsızlık, daha doğrusu hesapsızlık olur.

Belediyelerimizin çalışmaları

Maamafih belediyeler Atatürk inkılâbının verdiği emri çoktan yaptılar. Belediye Kanunu 1931 de tatbik edildi. O zamandan beri 5 senelik programlarını takip etmektedirler. O müddetten beri şimdiye kadar 2380 kilometre kaldırım, 1900 kilometre şose, 1600 kilometre asfalt, 110 kilometre parke taş, 4041 resmî müessese, 3287 umumî bina 352 park, 251 spor yeri, 190 mesire, 3 darülaceze, 24 hastane, 68 dispanser, 94 klinik, 477 pazar yeri, 1471 köprü, 120 âbide, 116 şehrin elektrik ve 212 şehrin su tesisatı, 152 mezbaha yapılmıştır. Bu yeni yapılan kanunlar ve belediye kongresini teşkil eden üyelerinin salahiyyetli reyleri ve mütaleaları hiç şüphesiz ki belediyelerin bu faaliyetlerini artıracaktır.

Biz belediyeleri bu kadar yoksul gördükse, gösterdikse onların terakki tempolarını idealizmin revşine uydurmadığımız içindir. Yoksa belediyelerimizin gösterdiği faaliyet ve imar bu şehirlere hiçbir devirde ama hiçbir devirde nasip olmamıştır. İstanbul hiçbir vakit bugünkü kadar mamur ve şen olmamıştır. İzmirin hâlâ eski kalabalık devrini bize sayıklıyanlardan, tektük rastgeldiğimiz kozmopolitlerden itiraf edenler bulunur ki, İzmir hiçbir vakit bugünkü kadar şen ve mamur olmamıştır. Diğer Anadolu şehirleri de tamamen böyledir. Bizim tenkidleri-

miz daima daha iyisini yapmak ve daima daha ilerisini görmek istediğiniz içindir. Yoksa Büyük Atatürk bütün belediyelerin daima ve ebedî koruyucusudur. Büyük Millet Meclisi de en büyük salâhiyetleri vermiştir. Ve ben Dahiliye Vekili olarak ve belediyelerin bir nevi hükümet nezdinde komiseri olarak Başvekilimden aldığı emirleri tamamen yapmış olmakla müftechir değilim. Kendilerinin yaptıkları büyük filî hizmetler benim gayretlerimi hergün aşmakta ve geçmektedir. Belediyelerin bugünkü hali budur. Bütün belediyelerimizi bizim İyi görmememizin başlıca sebep onları daha iyi görmemiz içindir.,,

---

**TAYİNLER
VALİLER**

Sayı: 2/3281

Açık olan Kars Valiliğine Sivas Valisi Akif İyidoğanın naklen tayini Dahiliye Vekilliğinin 25/9/935 tarih ve 7940 sayılı tezkeresile yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 26/9/935 te onanmıştır.

26/9/935

Sayı: 3291

Açık olan Kastamonu Valiliğine birinci sınıf mülkiye müfettişlerinden Tefvik Talâtın tayini Dahiliye Vekilliğinin 27/9/935 tarih ve 7990 sayılı tezkeresi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 28/9/935 te onanmıştır.

28/9/935

VALİ MUAVİNLERİ

Sayı: 11748

Seyhan vilâyeti vali muavinliğine Hendek Kaymakamını Emin Refiğın tayini tensip edilmiştir.

Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili mezundur.

23/10/935

İDARE HEYETİ AZALIRLARI

Sayı: 11747

Manisa vilâyeti idare heyeti azalıklarına Urfa Valisi Necati, eski Malatya Mutasarrıfı Adil, Elbistan Kaymakamı Vehbinin tayinleri tensip edilmiştir.

Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

23/10/935

HUSUSÎ KALEM MÜDÜRÜ

Sayı: 11764

Açık olan vekâlet hususî kalem müdürlüğüne Emniyet işleri Umum Müdürlüğü Yedinci Şube Müdürü Arif Karanın tayini tensip edilmiştir.

Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili mezundur.

24/10/935

MÜLKİYE MÜFETİŞLERİ

Sayı: 11743

Açık olan ikinci sınıf mülkiye müfettişliğine eski mül-

kiye müfettişlerinden Ali Seyfinin ve üçüncü sınıf mülkiye müfettişliğine de Birinci Umumî Müfettişlik Yazı işleri Müdürü Raufun tayinleri tensip edilmiştir.

Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

23/10/935

KAYMAKAMLAR

Sayı: 11746

Hendek Kaymakamlığına staj müddetini bitiren İstanbul maiyet memurlarından mülkiye mezunu Sadettinin, Elbistan Kaymakamlığına staj müddetini bitiren Bursa maiyet memurlarından mülkiye mezunu Hikmet Hayatinin tayinleri tensip edilmiştir.

Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

23/10/935

Sayı: 11780

Açık olan Tercan Kaymakamlığına Erzurum Emniyet Müdürü Şevketin, Akçaabat Kaymakamlığına Şavşat Kaymakamı Fuadın, Şavşat Kaymakamlığına Bulancak eski kaymakamı Hayrının, Pervari Kaymakamlığına Susğırlık Kaymakamı Ali Mübinin, Sandıklı Kaymakamlığına Şirnak Kaymakamı Arif Dündarın, Tefenni Kaymakamlığına Göle Kaymakamı Halidin, Göle Kaymakamlığına (Konya) Ereğli Kaymakamı Vasfinin, Ereğli Kaymakamlığına staj müddetini bitiren hukuk mezunlarından (İzmir) Davutlar Nahiyesi Müdürü Kemalın, Sasun Kaymakamlığına Ma-

navgat Kaymakamı Yusufun, Manavgat Kaymakamlığına staj müddetini bitiren mülkiye mezunlarından Ankara Maiyet Memuru Sadıkın, İskilip Kaymakamlığına İzmir Mektupçusu Bahanın, Gevaş Kaymakamlığına Dikili Kaymakamı Necdetin, Susıgırlık Kaymakamlığına Burhaniye Kaymakamı İsmail Hakkının, Burhaniye Kaymakamlığına Gevaş Kaymakamı Salâhaddin, Şırnak Kaymakamlığına Şarkışla Kaymakamı Basrinin, İznik Kaymakamlığına Posof Kaymakamı Muhsinin, Posof Kaymakamlığına Uzunköprü Kaymakamı Necmettinin, Uzunköprü Kaymakamlığına Zara Kaymakamı Naminin, Zara Kaymakamlığına Ürküp Kaymakamı İslâm Feridin, Ürküp Kaymakamlığına Bozkır Kaymakamı Mahirin, Bozkır Kaymakamlığına Polis Müfettiş Muavinlerinden Suat Tahsinin, Nusaybin Kaymakamlığına Arapsun Kaymakamı Necatinin, Arapsun Kaymakamlığına staj müddetini bitiren hukuk mezunlarından (Ankara) Karakeçili Nahiyesi Müdürü Nailin, Karamürsel Kaymakamlığına Safranbolu Kaymakamı İhsanın, Çıldır Kaymakamlığına Kadirli Kaymakamı Rıfatın, Kadirli Kaymakamlığına İskilip Kaymakamı Cemalin, Safranbolu Kaymakamlığına Çıldır Kaymakamı İhsanın, Şarkışla Kaymakamlığına Sarıkamış Kaymakamı Hikmetin, Gölpazar Kaymakamlığına Polis Müfettiş Muavini Fahri Kemal, Sarıkamış Kaymakamlığına Karamürsel Kaymakamı Nur inin, Dikili Kaymakamlığına Kızıltepe Kaymakamı Rıdvanın, Kızıltepe Kaymakamlığına staj müddetini bitiren hukuk mezunlarından (Konya) Dinek Nahiyesi Müdürü Kâmuranın, naklen ve yeniden tayinleri tensip edilmiştir.

Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

6/11/935

MEKTUPÇULAR

Sayı: 11781

Gümüşhane Mektupçusu Cemalin ahvali sıhhiyesine binaen Çoruh Mektupçusu Behçet ile becayışleri, açık olan Mardin Vilâyeti Mektupçuluğuna eski kaymakamlardan Galibin tayini tensip edilmiştir.

Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

6/11/935

TAKDİRLER

935 Teşrinievvel ayı içinde

VALİLER

Tokat Valisi Recai:

Vilâyet içindeki yol ve bina işlerinde ve hususile yolların daimî bakımında çok iyi bir surette çalıştığından Nafia Vekâletince takdir edilmiştir.

Erzurum Valisi Etem
Aykut:

Gerek Gümüşhane'de ve gerekse şimdiki valiliği esnasında hem İran transit yolunu ve hem de Vilâyetin sair ihtiyaçlarına tekabül eden yolların yapılmasındaki faaliyetinden ötürü Nafia Vekâletince takdir edilmiştir.

KAYMAKAMLAR

Hayrabolu Kaymakamı
Süleyman:

Göçmen işlerini iyi ve muvaffakiyetli bir alâka ile takip ve yoluna koyduğundan Tekirdağ Vilâyetince takdirname ile taltif edilmiştir.

Susışırlık Kay. A. Mnp: Yapılan numarataj ve sayım işlerinde gösterdiği ilgi ve çalışmadan ötürü İstatistik Genel Direktrlğnden gösterilen lüzum zerine Vekâletçe takdirname ile taltif edilmiştir.

Torul Kaymakamı İhsan: Orman yangınlarının söndürülmesi yolundaki ilgi ve çalışmasından ötürü Ziraat Vekâletince gösterilen lzuma binaen Vekâletçe takdirname verilmiştir.

Bartın Kaymakamı
Nazım: Köy yollarının ve okullarının yaptırılmasına verdiği önemi ve ilgiyi kıvançla görüldüğünden Zonguldak Vilâyetince takdir edilmiştir.

Keskin Kaymakamı
Abdülkadir: Yol yaptırmak, telefon işlerini neticelendirmek hususî idareler varidatı tahsiltnı haddi lyıkına iblğ etmek hususundaki mesaisinden ötürü Ankara Valiliğince takdir edilmiştir. ¹

Merzifon Kaymakamı
İbrahim Altınok:

Nüfus sayımı hazırlıklarına esas olan numarataj işlerini istenildiği şekilde yapmasından ötürü Amasya Vilâyetince takdir edilmiştir.

Vize Kaymakamı İzzettin:

Midye ile Vize arasında 40 kilometrelik yol yaptırdığından ötürü Kırklareli Valiliğince takdirname verilmiştir.

Erbaa Kaymakamı
Ahmed Temiz:

Nüfus sayımının sürat ve mükemmeliyet içinde başarılmış olmasında sarf edilen gayret şayanı takdir görüldüğünden ötürü Tokat Vilâyetince takdir edilmiştir.

Zile Kaymakamı
Kerim Tümer:

Nüfus sayımının sürat ve mükemmeliyet içinde başarılmış olmasında sarf edilen gayret şayanı takdir görüldüğünden ötürü Tokat Vilâyetince takdir edilmiştir.

Artuva Kaymakamı
Mustafa Özmat:

Nüfus sayımının sürat ve mükemmeliyet içinde başarılmış olmasında sarf edilen gayret şayanı takdir görüldüğünden ötürü Tokat Vilâyetince takdir edilmiştir.

NÜFUS MÜDÜRLERİ

Giresun Nüfus Müdürü
Sadettin Öztürk:

Nüfus Muamelâtı umumiyesile gizli nüfus ve soy adlarının kayıtlarında ve İskân muamelâtında gösterdiği gayret ve devamlı takibattan ötürü Giresun Valiliğince takdirname verilmiştir.

Gümüşane Nüfus Müdürü
Şevket Taşyan:

Malatya Nüfus Müdürü iken nüfus işlerine çalışmak sıralarının dışında gece gündüz çalışmasından ötürü Vilâyetçe takdir edilmiştir.

Tokat Nüfus Müdürü
Kemal Özmen:

Nüfus işlerinde dikkatli çalışmasından ötürü Bolu Vilâyetince takdirname ile taltif edilmiştir.

EMEKLİ VE ÖKSÜZ AYLIKLARI

30/9/935 ten 30/10 935 e ka Bakanlığınca
işi biten tekaüt ve yetim maaşları:

<u>Adı ve memuriyeti</u>	<u>Nev'i tahsis</u>
Kızılcahamam kaymakamı Dilâver	Eytam;
Alyan nahiyesi müdürü Mehmet Hilmi	„
Tosya eski tahrirat kâtibi Mehmet Hulusi	„
Pertek kazası nüfus kâtibi Ömer	Tekaüt:
İskilip kazası hususî muhasebe tahsildarı Mehmet Hamdi	Eytam
Mülga dahiliye nezareti teftiş heyeti kalemi müdürlüğünden mütekait Adil	„
Yanya mektupçuluğundan mütekait Mustafa Tevfik	„
Ordu nüfus müdürü Sait Güney	Tekaüt:
Uşak nüfus memuru Mehmet Ali Akgün	„
Bakırköy belediye şubesi mutemedi Ziyaettin Tekin	„
Sarıyer kazası tahrirat kâtibi Süleyman Hikmet	Eytam

KANUNLAR**Damga Resmi hakkındaki 1324 sayılı kanunun 32 inci maddesine bir fıkra eklenmesine dair kanun**

Kanun no. 2828

Kabul tarihi: 16/10/935

Madde 1 — 23 Mayıs 1928 tarih ve 1324 sayılı Damga Resmi Kanununun 7 inci (muafiyetler) faslının 32 inci maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir:

904 sayılı Hayvan Islahı Kanununun 18 inci maddesinde yazılı hükümetin damızlık aygır ve boğalarının halk hayvanlarına parasız yapacakları çiftleşmeden veya şahıslara ait damızlık aygır ve boğalara hükümet baytarının kontrolü altında yaptırılacak çiftleşmelerden doğacak tay ve danalara verilecek soy şahadetnameleri ile bunların analarına verilecek çiftleşme şahadetnameleri.

Madde 2 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 3 — Bu kanun hükümlerini yapmağa Ziraat, Dahiliye, Adliye, Millî Müdafaa Vekilleri memurdur.

1324 Sayılı kanun 2 sayılı İdare mecmuası ve 904 sayılı kanun 407 sayılı resmî gazetededir.

T. B. M. M. KARARLARI**Münhal memuriyetlerde kullanılan vekillere verilecek vekâlet aylıklarının sureti hesabına dair**

Karar No: 901

Maaşatın tevhit ve taadülü hakkındaki kanunun 13 üncü maddesile Maaş Kanununun 8 inci maddesi mucibince vekâlet maaşı verilmesi hakkındaki müddet altı aydan ibaret olduğu halde 1931 senesi Bütçe Kanunu ile bu altı ay kaydı 1931 senesine mahsus olmak üzere tatbik edilmeyecektir denilmiş ve 1932 haziran ayına mahsus muvakkat bütçede 1931 Bütçe Kanununun ahkâmı dairesinde muamele ifası tasrih edilmiş olduğuna nazaran 1932 Bütçe Kanununun mevkiî tatbika girdiği 1 Temmuz 1932 tarihinden itibaren, vekâlet maaşının ancak altı ay devam edebileceği hakkındaki esas hüküm avdet etmiş ve binaenaleyh tefsire ihtiyaç görülmemiştir.

14/10/935

TEFSİRLER

Halkevleri için ithal olunacak radyo ve sinema makinelerinin muamele vergisile gümrük ve oktruva resimlerinden istisnası hakkındaki 2154 numaralı kanunun birinci maddesinin tefsiri

Tefsir No: 216

Halkevleri için getirilen seyyar sinema ve radyo makinalarına mahsus ve bunlarla cihazlanacak otomobil ve kamyon gibi nakil vasıtaları, bu sinema ve radyo makinalarının teferruatından sayılır.

11/10/935

Devlet memurları maaşatının tevhit ve teadülüne dair olan 1452 numaralı kanunun 5 inci maddesi ile bu maddenin son fıkrasını muaddil 2041 numaralı kanunun tefsiri

Tefsir No: 215

Her iki vazifesi ücretli olan muallimlere muallimlik ve maaşlı veya ücretli bir vazifede bulunduğu halde ücretli müderrislik deruhte edenlere müderrislik ücreti tam olarak verilir.

1/10/935

1452 Numaralı kanun, 1229. 2041 numaralı kanun, 2141 sayılı Resmi Gazetededir.

TALİMATNAMELER

P. T. T. Memurları hakkında inzibat cezaları talimatnamesi

Madde 1 — P. T. T. memurlarının inzibatî cezayı istilzam eden aşağıdaki maddelerde yazılı fiil ve ihmallerinden dolayı bu talimatname hükümleri tatbik olunur. Gerek ceza ve gerek usule müteallik hususatta bu talimatnamenin meskût kaldığı hallerde 788 numaralı memurun kanunu ve tadilatı hükümleri caridir.

Madde 2 — İnzibatî cezalar şunlardır:

A) İhtar; memuru vazifesine dikkate davettir.

B) Tevbih: Memurun İdarî ve inzibatî nakiseleri dolayısıyla muayyen bir fiilden muatebe edilmesidir.

C) Maaş kesimi memurun maaşının on beş günlüğe kadar kesilmesidir.

D) Kıdem tenzili: Memurun yalnız terfiine müessir olmak üzere kıdeminden üç aydan bir seneye kadar müddet tenzil edilmesidir.

E) Sınıf tenzili: Memurun maaşça bir derece aşağıya indirilmesidir.

F) Muvakkat ihraç: Memuru üç aydan bir seneye kadar vazifesinden muvakkaten çıkarmaktır.

Tekaüt için muayyen kanunî müddeti ikmal edenler açığa çıkarılmayıp tekaüt edilirler.

G) Kat'î ihraç: Memuru bir daha idare hizmetinde kullanılmamak üzere çıkarmaktır.

Madde 3 — İhtarı mucip haller:

A) Sebepsiz mercii tecavüz etmek.

B) Vazifede hafif kayıtsızlık göstermek.

C) Vazifeten kendisini ziyarete gelenlerden ve iş sakillerinden başka kimselerin iş başında ziyaretini kabul etmek ve onlarla görüşmek.

D) Arkadaşları ile iyi geçinmemek (bir terfi müddeti esnasında ilk tekerrüründe maaş kesimi ve ikinci tekerrüründe sınıf tenzili cezaları verilir.)

E) Vakara uygun olmıyan hareketlerde bulunmak.

F) Kanunlar, nizamlar ve talimatlar veya emirler ve kararlar ile muayyen hususat hakkında lüzumsuz yere yazı yazmak ve muhabere etmek.

G) İstilâmlara muayyen müddet zarfında cevap vermemek (bir terfi müddeti esnasında tekerrüründe maaş kesimi cezası tatbik olunur.)

H) İşde intizamsızlık göstermek.

İ) Resmî muhaberede saygısızca sözler kullanmak.

J) Telgraflarda ve telefon konuşmalarında israf etmek. (Lüzumsuz yere çekilen telgrafların ücretleri gayri resmî telgraf tarifesi üzerinden ayrıca tazmin ettirilir.)

K) Dairelerde, gişelerde, muhabere salonlarında terbiye harici konuşmak.

L) Mukabil kıymeti varken müteaddit pul kullanmak. Veya kırtasiye, muhabere ve mürasele malzemesini israf etmek.

M) Mafevklerine karşı laubali evza ve etvar takınmak.

Madde 4 — Tevbihi mucip haller:

A) İdare işleri hakkında yazı veya sözle tenkidlerde bulunmak.

B) Temarüz etmek (bir terfi müddeti esnasında birinci tekerrüründe maaş kesimi, ikinci tekerrüründe sınıf tenzili cezası verilir.)

C) Vazifesi başına bir ayda iki defa mazeretsiz geç

gelmek veya erken gitmek ve yahud bir ay zarfında izinsiz ve mazeretsiz bir gün gelmemek.

D) P. T. T. servislerinde iş sahiplerini sebepsiz bekletmek ve müşkilât çıkarmak (bir terfi müddeti zarfında birinci tekerrüründe bir haftalıktan aşağı olmamak üzere maaş kesimi ve ikinci tekerrüründe sınıf tenzili, üçüncü tekerrüründe muvakkat ihraç cezası verilir.

E) Bir meselenin evrakını sebepsiz bir masada bir günden fazla alıkoymak.

F) Maiyetindeki memur ve müstahdemleri zafî işlerinde kullanmak.

G) Vazife görenlerden ve nöbetçi memurlardan başkalarının girmesi caiz olmıyan yerlere girmek ve girilmesine müsaade etmek (bir terfi müddeti zarfında birinci tekerrüründe sınıf tenzili ve ikinci tekerrüründe muvakkat ihraç cezası verilir.)

H) Hususî servis telgrafları yazmak.

I) Teftiş ve tahkikleri sebepsiz uzatmak.

J) Teftiş lâyhalarını ve tahkik fezlekelerini göndermeği sebepsiz geciktirmek veya sebepsiz olarak tahkikatı eksik bırakmak (bir terfi müddeti zarfında birinci tekerrüründe kıdem tenzili, ikinci tekerrüründe sınıf tenzili cezası verilmekle beraber müfettiş ise teftiş vazifesinden başka hizmete nakledilir.)

K) Teftiş için müfettişlerin gittiği yeri açığa vurmak. (Müfettişler hakkında kıdem tenzili cezası tatbik olunur.)

L) Müfettişler tarafından verilen teftiş lâyhalarında sorulan suallere verilecek cevapları sebepsiz olarak bir haftadan fazla geciktirmek.

M) Memuriyeti haysiyetini muhil harekette bulunmak

N) İztirâî olmadan borçlanmak veya gelirinden fazla masraf yapmak. (Tekerrürü halinde kıdem tenzili cezası tatbik edilmekle beraber memur para ile alâkalı olmıyan işlerde kullanılır.)

O) Vazifesi başında âmire hürmetsizlik etmek.

P) Vazifede kayıtsızlıkla zarara sebep olmak.

R) Suiistimal maksadile olmıyarak kuyudatta hâk ve silinti yapmak.

S) Resmî mühür ve evrak ve defterleri aharın istimaline ve ziyaa maruz bir halde meydanda bırakmak.

T) Kasıtsız olarak bir telgrafi yanlış almak veya yanlış vermek (bu yanlışlık, hangi memur tarafından yapıldığı anlaşılmazsa ceza hem alıcı hem verici iki memur hakkında da tatbik olunur.

Bu yanlışlıktan zarar husule gelmişse verilecek ceza yedi günlük maaş kesiminden aşağı olamaz.

Bir terfi müddeti esnasında birinci tekerrüründe maaş kesimi, ikinci tekerrüründe kıdem tenzili cezası verilir.

İkinci tekerrüründe kıdem tenzili cezasile birlikte 2772 numaralı kanunun ikinci maddesindeki şerait mevcut ise memur muhabere hizmetinden alınarak diğer bir hizmete nakledilir.)

Madde 5 — Maaş kesimini mucip haller:

A) Postalara verilen basılmış evrak ve gazeteleri açıp okumak veya okutmak.

B) Bir telgraf veya mektubu kast olmaksızın kaybetmek. (Bir terfi müddeti esnasında birinci tekerrüründe kıdem tenzili ikinci tekerrüründe muvakkat ihraç cezası tatbik olunur.)

C) Telgraf alma, yazma ve dağıtmada ve postaları ye İlama, açma ve dağıtmada gecikmeye meydan vermek.

D) Vaktinde hatları muayeneye gelmemek veya telde

bir fenalık olmadığı halde karşı merkezin muhabere için vaki davetine icabette gecikmek. (Memlekette harp, isyan veya sair afet gibi fevkalâde ahvalde memur hakkında doğrudan doğruya kat'î ihraç cezası tatbik olunur.)

E) Vazife başında madununa ve yahut arkadaşlarına sui muamele etmek.

F) Telgraf muhaberelerinde karşı merkez memurlarile işlemekten kaçmak veya bu bapta münakaşa yapmak (memlekette harp ve isyan ve sair afet gibi ahvali fevkalâde olursa verilecek ceza kat'î ihraztır.)

G) Nöbetçi iken velev muvakkaten olsun merkezi bırakmak.

H) Telgraf hattındaki fenalığı vaktinde düzeltmemek ve düzelttirmemek. (Memlekette harp, isyan ve sair afet gibi fevkalâde hallerde verilecek ceza kat'î ihraçtır.)

İ) Seyyar ve nakliye memurları için idarece tayin olunan ağırlıkta zatî eşyadan başka postalarla eşya taşımak veya taşıtmak (taşıdığı veya taşıttığı eşyanın koli ücreti ayrıca tazmin ettirilir. Taşıma veya taşıtırma kastı ticaretle yapılırsa sınıf tenzili cezası tatbik olunur.)

J) İdare malı nakli vasıtalarının zatî işlerinde kullanmak ve kullandırmak.

K) Ücretle yolcu taşıyan veya taşımayan posta vesaiti nakliyesinden ücretsiz istifade etmek.

L) Nöbetine vaktinde gelmemek veya vaktinden evvel çıkmak.

M) Gişeleri vaktinde açmamak veya vaktinden evvel kapatmak.

N) Eli işten çektirilen memurlar hakkındaki tahkikat bittikten sonra sebepsiz olarak on gün içinde fevkalâde kâğıtlarını ait olduğu makama vermemek veya göndermemek. (Bir terfi müddeti zarfında birinci tekerrüründe

kıdem tenzili, ikinci tekerrüründe sınıf tenzil cezası verilmekle beraber müfettiş ise teftiş vazifesinden çekilerek başka hizmete verilir.)

O) İdarî bir engel olmadığı halde memurların ve istihkak sahiplerinin istihkaklarını geç ödemek.

P) Gizlenmeyecek derecede sarhoş olmak.

R) İş sahiplerine karşı fena muamelede bulunmak. (Bir terfi müddeti esnasında ilk tekerrüründe kıdem tenzili ve ikinci tekerrüründe muvakkat ihraç cezası verilir.)

S) Bir ayın muhtelif tarihlerinde mazeretsiz veya mezuniyetsiz iki gün vazifesine devam etmemek. (Gelmediği iki gün birbirini müteakip ise maaş kesimi bir haftalıktan aşağı olamaz.)

Ş) Şahsa ait olarak vukubulacak müracaatlarda alâkadarlara işinin neticesi hakkında malûmat vermemek.

T) Telgraf muhaberesi esnasında arkadaşlarına söğmek.

U) Mezuniyetsiz vazifesini arkadaşına bırakmak.

V) Matbuat vasıtasile P. T. T. idaresi veya memurları hakkında tenkidatta bulunmak.

Y) Jurnallara veya devam cetvellerine başkasının imzasını atmak,

Z) Resmî vazifelerde kullanılmak üzere verilen pasoları muhassas olduğu işler haricinde başkalarına vermek (bir terfi müddeti esnasında ilk tekerrüründe sınıf tenzili ve ikinci tekerrüründe muvakkat ihraç cezasına çarptırılır.)

Madde 6 — Kıdem tenzilini mucip haller:

A) Yapmakta olduğu tahkikatın safhalarını ifşa etmek. (Bir terfi müddeti zarfında tekerrürü halinde sınıf tenzili cezası verilmekle beraber müfettiş ise teftiş vazifesinden alınarak başka hizmete verilir.)

B) Bir ayda dört ve bir senede yirmi gün mazeretsiz ve mezuniyetsiz vazifesiye devam etmemek.

C) Kanunlara ve nizamnamelere uygun olarak verilen emirleri yapmamak. (Harp, isyan ve sair afet gibi fevkalâde hallerde verilecek ceza kat'î ihraçtır.)

D) Mektup ve açık muhabere varakalarının mevcudiyetini kanunî mesâğ haricinde mürselünleyhten başkasına haber vermek.

Madde 7 — Sınıf tenzilini mucip haller:

A) Vazifesi başına sarhoş gelmek.

B) Âmirine vazife başında hakaret etmek.

C) Memur olduğu mahal mıntakası haricine izinsiz gitmek.

D) Memurun Kanununun sekizinci maddesile tadilâtı hükümleri hilâfına ticaret ve sanatla uğraşmak.

E) Kumar veya hava oyunu oynamak.

F) Muayyen terfi müddeti zarfında ve muhtelif tarihlerde araka arkaya olmamak üzere mazeretsiz ve izinsiz geç gelmek veya erken gitmek suretile iki ay devamsızlığı görülmek, (iki aydan fazlası kat'î ihracı müstelzimidir.)

G) İdarenin zararını mucip yolsuzluğu muttali iken mafevkine haber vermemek.

Madde 8 — Muvakkaten ihracı mucip haller:

A) Âmire vazife başında itaat etmemekle beraber diğer memurları da itaatsizliğe teşvik etmek. (Memlekette hatip, isyan, afet gibi ahvali fevkalâdede kat'î ihraç cezası verilir.)

B) Telli, telsiz telgraf ve telefon ve radyo makinelerinden memleketin dahilî ve haricî emniyet ve asayişine müteallik heyecan verici haberler vermek. (Memlekette

harp, isyan, afet gibi ahvali fevkalâdede kat'î ihraç cezası verilir.)

C) Evrakı muhabere veya posta evrakı müsbitesi üzerindeki iptal edilmiş veya edilmemiş pulları menfaat kabile söküp almak.

D) Telgrafların veya mektupların keşide ve sevk ve tevziini tehir etmek.

E) Meslektaşları hakkında uydurma şikâyet ve ihbarda bulunmak.

F) Vazife başında döğüşmek.

G) Tahkik memurları tarafından vazedilen mühürü fekketmek.

H) Teftiş veya tahkik maksadile gönderilen memurlar için gidecekleri yerde teftiş edecekleri memurlar nezdinde misafir olmak.

İ) Resmî muamele ve kayıtlara muhalif iş'aratta bulunmak.

J) Vazife icabı olarak gördüğü bir işe mukabil bahşış ve hediye istemek.

K) Posta müraselâtını kaçak olarak nakil veya tevzi etmek.

Madde 9 — Kat'î ihracı mucip haller:

A) Memuriyetine ait mahrem dosyaları ifşa etmek.

B) Kumar oynamak.

C) Sarhoşluğu itiyat edinmek.

D) Ar ve hicabı mucip harekâta bulunmak.

E) Harp, ihtilâl, isyan gibi fevkalâde hallerde emirsiz, zaruretsiz memuriyet vazifesini bırakmak.

F) Sahte veya müstamel pul ve kıymetli evrakı bilerek kullanmak.

G) Telgraf ve telefon makine ve tellerinde arıza olmadığı halde muhaberatı tatil etmek maksadile meraki-

zi veya eşya ve levazımı tahrip eylemek veya aynı maksada hizmet edecek başka fiillerde bulunmak.

H) Telgraf veya telefon muhaberatını ifşa.

İ) Mektup veya telgrafları imha etmek.

J) Mektupları açmak, okumak veya başkalarının açmasına ve okumasına müsaade eylemek.

K) Memleketin dahilî ve haricî emniyet ve asayişine müteallik dairenin muhabere vasıtaları ile düzme ve müheyyiç havadis vermek.

L) Memlekette harp, isyan ve afet gibi fevkalâde haller bulunduğu sırada tayin edilen vazifeyi kabul etmemek veya taallül etmek.

M) Mafevkini dövmek.

Madde 10 — inzibatî suçların içtimai:

Bir fiil ve ihmâl ve yahut aynı zamanda işlenmiş müteaddit fiil ve ihmaller için müteaddit inzibat cezaları verilemez.

İnzibatî ceza ile birlikte verilen tazmin kararı müteaddit ceza sayılmaz.

Bir memurun evvelce işlediği bir fiil ve ihmalden dolayı hakkında inzibatî ceza tatbik edilmeden evvel yeni bir fiil ve ihmalden kabahatli bulunursa kusurlarının mecmuu nazarı dikkate alınarak ancak bir ceza verilir.

Verilecek ceza müteaddit kusurlarının ağırlığına göre tayin edilir.

Türk Ceza Kanunundaki İçtimaî cerai me ait hükümler kıyas tariki ile burada da tatbik edilebilir.

Madde 11 — inzibatî suçların tekerrürü:

İşbu talimatnamede tasrih edilenler haricinde bir memur bir terfî müddeti esnasında kıdem ve sınıf tenzili cezalarından birine üç defa çarptırılmış ise kat'î ihraç cezası verilir.

Memuriyet müddeti esnasında iki muvakkat ihraç cezası alan bir memur kat'î ihraç cezası ile cezalandırılır. Bir sene zarfında üç ihtar veya iki tevbih cezası alana üçüncü ihtar veya ikinci tevbih yerine maaş kesimi cezası verilir.

Bir terfi müddeti esnasında üç maaş kesimi cezası alan memura üçüncü maaş kesimi yerine kıdem tenzili cezası tatbik olunur.

Derecesinin başlangıcında bulunan bir memura sınıf tenzili cezası tatbik edilmek icabettiği takdirde terfi o nisbet dairesinde geciktirilmek ve sicillinde sınıf tenzili yerine tatbik edildiği gösterilmek üzere kıdem tenzili cezası verilir.

Madde 12 — İşbu talimatname Bakanlığın tasdikına iktiran eyledikten ve neşir ve ilân olunduktan sonra tatbik olunacaktır.

2772 numaralı Posta, Telgraf ve Telefon Memurları Kanununun 12 nci maddesine uyularak tanzim edilen bu 12 maddelik talimatname tasdik olunmuştur.

TAMİMLER
VİLÂYETLER İDARESİ U. M.
Ş II

Özü:

Umum Mütেকaidini askeriye cemiyetinin 1936 yılı takvimleri hakkında:

Sayı: 3956

Ek: 22/9/935 gün ve 4136 sayılı tamime:

1 — Umum Mütেকaidini Askeriye cemiyeti tarafından her sene olduğu gibi bu yıl da çıkarılacak olan ve bu cemiyetin başlıca gelir kaynağını teşkil eden dıvar takvimleriyle cep muhtıralarının resmî daire ve müesseselerce tercihan satılması Başvekâlet yüksek makamının 25/9/935 gün ve 6/2476 «ayılı yazılarile emir buyurulmuş olduğu tamimen tebliğ olunur.

2 — Vilâyetlere, U. Müfettişliklere ve Vekâlet dairelerine yazılmıştır.

1/10/935

Ş II

Özü:

Orman yangınları H:

Sayı: 4236

1 — Orman yangınlarında asker kuvvetinden ne su-

retle istifade edilebileceğine dair Genelkurmay yüksek Başkanlığından alınan 4/10/935 tarih ve 19779 sayılı örneği iliştilererek gönderildi. Gereğine göre yürünmesi tamimen tebliğ olunur.

2 — Vilâyetlere ve U. Müfettişliklere yazılmıştır.

21/10/935

Genelkurmay Başkanlığının 4/10/935 günlü ve 19779 sayılı yazısı örneğidir.

1 — Orman yangınlarına mâni olacak tedbirlerin şiddetlendirilmesi suretile ormanların muhafazalarının temini hususunda Ziraat Vekâletine yazılan yazıya alınan karşılıktâ: Vekâletçe alınan tertibata zamimeten orman yangını duyan asker kıt'alarının zaman israfına sebep olacak talep merasimini beklemezsizin hemen yangın yerine gönderilerek söndürölme işinde çok değerli asker yardımının da yapılması istenilmektedir.

Garnizonlardan uzak olan orman yangınlarının söndürölmesine yardım etmek üzere asker gönderilmesi kıt'anın talim ve terbiyesinden geri kalmasını intaç eder. Ancak mahallî vesaitle ve köylü korucular tarafından gönderilmesi mümkün olmıyan bir günde tekrar garnizona dönme imkânı olan yerlerde askerın nakli mesarifi mahallî idareler tarafından verilmek şartile mahallin en büyük mülkiye memuru tarafından talep ve müracaat vukuunda istizanla vakit geçirilmeyerek askerle yardım yakılması bununla beraber tabî ve millî servetimizi teşkil eden ve bilhassa garnizonlardan uzak olan ormanlarımızın hüsnü muhafazası için mahallî vesait ve ahaliden istifade edebilecek tertibat ve tedbirlerin alınmasını Ziraat Bakanlığında dilerim.

2 — Karşılık olarak ziraat ilginin dolayısıyla M. M. V. ne ve Dahiliye Vekâletine yazılmıştır.

Özü:
Gayri müslim talebenin askerlik dersleri H:

Sayı: 4239

1 — Mekteplerde Türk vatandaşı olan gayrimüslim talebeye de askerlik derslerinin mecburî olduğu hakkında Genelkurmay yüksek Başkanlığından askerî makamlara yazılan 16/10/935 tarih ve 36057 sayılı tamimin örneği iliştilerle gönderildi.

2 — Vilâyetlere ve U. Müfettişliklere yazılmıştır.

22/10/935

**Genelkurmay Başkanlığının 16 - 10 - 935 tarihli yazısı
örneğidir**

Özü: Türk vatandaşı olan gayri müslim talebeye de askerlik dersinin mecburî olduğu hakkında:

1 — Bazı mekteplerde Türk vatandaşı olan gayri müslim talebeye askerlik dersleri gösterilmediği yapılan teftişlerden anlaşılmıştır.

2 — 1/birincikânun/935 tarih ve 36057 sayılı tamim ile de emredildiği gibi Türk, vatandaşı olan tekmil talebe için askerlik dersi mecburidir.

3 — Şimdiye kadar bu dersleri görmemiş olanların da kısa zamanda yetiştirilmeleri lâzımdır.

4 — Kor. K. larına, İstanbul K., İzmir müstahkem Mv. K.,20 müstakil Tümen K. yazılmış Bakanlıklara arzedilmiştir.

16/1. Teşrin/1935

Gnkur.Baş.
Mareşal
Fevzi Çakmak

935 Birinciteşrin ayı içinde idare teşkilatında yapılan değişiklikler

Sayı: 11700

Madde: 1 — Geyvenin Dağan çay nahiyesine bağlı ikramiye köyü bu nahiyeden alınarak Adapazarının Sapanca nahiyesine bağlanmıştır.

Madde: 2 — Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

2/10/935

Sayı: 11701

Madde: 1 — Boğazlıyan kazasına bağlı Sarıkaya nahiyesinin merkezi şimdiki bulunduğu köyden kaldırılarak Hamam köyüne götürülmüştür.

Madde: 2 — ilişik bir numaralı cetvelde yazılı köyler Sarıkaya nahiyesinden alınarak Boğazlıyan merkezine ve iki üç numaralı cetvellerde yazılı köyler Boğazlıyan

merkezinden ve ayırşeyhi nahiyesinden alınarak, Sarıkaya nahiyesine bağlanmıştır.

Madde: 3 — Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

2/10/935

Sarı kaya nahiyesinden alınarak Boğazlıyan merkez kazasına bağlanan köyleri gösterir

1 numaralı cetvel

Köyün adı

Keller

Boyrazlı

Boğazlıyan merkez kazasından alınarak Sarı kaya nahiyesine verilen köyleri gösterir iki numaralı cetvel

Köyün adı

Akbenli iftliği

Yahyalı

Karahalılı

Çatak

ayırşeyhi nahiyesinden alınarak Sarıkaya nahiyesine bağlanan köyleri gösterir üç numaralı cetvel

Köyün adı

Boyalık

Alifakılı

Baraklı

Konurlu
Karakışla
Menteşе
Oreң
Sunullahoğlu iftliği

Sayı: 11702

Madde: 1 — Yozgat (merkez kazasına bağlı Haydarbeyli ve Bişek nahiyeleri kaldırılarak aynı kaza içinde Musabeyli ve Osman paşа adlarile iki nahiye kurulmuştur.

Madde: 2 — Kaldırılan nahiyelerin bir ve iki numaralı cetvellerde yazılı köyleri Yozgat merkez kazası ile Salmanlı nahiyesine verilmiş ve üç ve dört numaralı cetvellerde yazılı köyler yeni kurulan Musabeyli ve Osman paşа nahiyelerine bağlanmıştır.

Madde: 3 — Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

2/10/935

**Yozgat merkezine bağlı olarak yeni kurulan Osman paşa
nahiyesine bağlanan kyleri gsterir 4 numaralı cetvel**

<u>Kyn adı</u>	<u>Eskiden bağlı bulunduğu merkez</u>
Osmanpaşa - Nahiye merkezi	Yozgat Merkezi
Tekke yenicesi	
Koyunculu	
Kçeklioğlu	
Tayfur	
Gevrek	
Arpalı	
Gkekışla	
alılı	
İncirli	
Yudan	Kızılkoca nahiyesi
Gelingll	
Sarının viran	
Bayatviran	
Battal	
Karabıyık	
Hykkışla	
Lk	
Arpa	Boğazlıyan merkezi
Siyah	
Kaşkışla	

**Yozgat merkezine bağlı olarak yeni kurulan
(Musabeyli) nahiyesine bağlanan köyleri
gösterir 3 numaralı cetvel**

<u>Köyün adı</u>	<u>Eskiden bağlı bulunduğu merkez</u>
Dağboymulu	Kaldırılan Bişek nahiyesi
İgeçen	
Güllüoluk	
Kırıkalfakılı	
Kötüboymul	
Hasancı	
Musabeyli - Nahiye merkezi	
Musabeyli boğazı	
Topaç	
Kale	
Çatak	Yozgat merkezi
Alemdar	
Derbent	
Tayyip	
Köse Yusufllu	Yozgat merkezi
Pebbecik	
Dayılı	
Haydarbeyli	Kaldırılan Haydarbeyli Nahiyesi
Çadırardıç	
Aydoğan	
Karalar	
Vayısoğlu	
Kömviran	
Karacağaç	
Görperi	

Köyün adıEskiden bağlı Bulunduğu merkez

Derecik
Bicikler
Gündoğdu
Bacılı
Büyüknefes
Dembasan
Delihasanlı
Karaağıl
Çatma
Karafatma

Kaldırılan Haydarbeyli nahiyesi

Madde 1 — Bilecik vilâyetinin Bozüyük kazasına bağlı Dombay çayırı köyünün (Küçükler) mahallesi bu köy ve kazadan ayrılarak Kütahya vilâyetine merbut Tavşanlı kazasının Çukurca köyüne bağlanmıştır.

Madde 2 — Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

Sayı: 11703

Madde 1— Cizrenin Hazak nahiyesine bağlı Kürrizan, Gelikür Baküvan ve Verzik köyleri bu nahiyemden alınarak Midyat kazasının Karaburun nahiyesine bağlanmıştır.

Madde 2 — Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

2/10/935

Sayı: 11704

Madde 1 — Mardin vilâyetine bağlı Kızıltepe kazasının Bedras ve Haçük köyleri bu kazadan alınarak Derik kazasına bağlanmıştır.

Madde 2 — Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

2/10/935

Sayı: 11705

Madde 1 — Derik kazasına bağlı Alavuş, Gölledarı Teltin, Kalecik, Badınan, Kânisor ve Mermi köyleri bu kazadan alınarak Kızıltepe kazasına bağlanmıştır.

Madde 2 — Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

2/10/935

Sayı: 11707

Madde 1 — Erzurum vilâyetinin Otlı kazasına bağlı: Kömürlü nahiyesinin merkezi şimdiki bulunduğu Dölgâh köyünden kaldırılarak aynı nahiye içindeki Göllet köyüne götürülmüştür.

Madde 2 — Kömürlü nahiyesine bağlı ilişik bir numaralı cetvelde yazılı köyler bu nahiyeden alınarak Kosor nahiyesine, iki numaralı cetvelde köyler Olur nahiyesine, üç numaralı cetvelde yazılı köyler Otlı kaza merkezine ve Olur nahiyesi ile Kosor nahiyesine bağlı dört ve beş numaralı cetvellerde yazılı köyler Kömürlü nahiyesine bağlanmıştır.

Madde 3 — Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

2/10/935

Kömürlü nahiyesinden alınarak Kosor nahiyesine bağlanan köyleri gösterir bir numaralı cetvel

Köyün adı

Pertos

Libi

Kömürlü nahiyesinden alınarak Olur nahiyesine bağlanan köyleri gösterir iki numaralı cetvel

Köyün adı

Moznoz

Kaledibi

Mezgerik

Hotitap

Kömürlü nahiyesinden alınarak Otlı kaza merkezine bağlanan köyleri gösterir üç numaralı cetvel

Köyün adı

Dölgâh

Aşağısimirdonlar

Yukarısimirdonlar

Eznisor

Sırdasor

Şoğut

**Olur nahiyesinden alınarak Kömürlü nahiyesine bağlanan
köyleri gösterir dört numaralı cetvel**

Köyün adı

Kaban

**Kosor nahiyesinden alınarak Kömürlü nahiyesine
bağlanan köyleri gösterir beğ numaralı cetvel**

Köyün adı

Zuvarı

Parik

Aramızdan ayrılanlar

İznik Kaymakamı M. Emin Ersoy 1297 yılında Kütahyada doğmuştur. Rüşti tahsilini Simavda İdadî tahsilini de Bursada ikmal ettikten sonra 319 yılında Simav Rüştiye mektebi muallim vekâletile devlet hizmetine girmiştir. Birkaç yıl muallimlik vekâletinde bulunduktan sonra 323 yılında Ertuğrul sancağı tahrirat kalemi mübeyyizliğine tayin edilmiştir.

Yine 323 yılında Giresun nahiyesi Zabıtai Mülkiye memurluğunda bulunmuştur.

324 yılında Paşalimanı, 325 de Yalat, 327 de Kepsut nahiyeleri müdürlüklerinde bulunduktan sonra 336 yılında Orhaneli, 337 yılında Dursunbey ve yine bu yıl içinde Ayaş, 338 yılında tekrar Dursunbey, 339 da Bandırma ve yine bu yıl içinde Demirci, 927 yılında Pervari, 928 yılında Kandere, 932 yılında Ereğli Kaymakamlıklarında bulunmuştur.

15/10/935 günlemecinde kalp sektesinden ölen M. Emin Ersoyun kederli ailesine acılarımızı bildiririz.

Gayri Resmî Kısım

İdarî ihtilâflar

— Geçen sayıdan mabait —

Yazan : **Appleton**

Departmanlar arasındaki prefektür meclislerinin herbirinde bir mahkeme kâtibi ve icabında prefektür idaresi memurlarından olmak üzere bir veya müteaddit kâtip muavini bulunur. Bunlardan birinin sabit ikametgâhı prefektür meclisinin içtima etmekte olduğu departmandan gayri departmanlardan birinde bulunur, (madde, 6 keza, 26 eylül 1926 kararnamesi, madde, 2).

İlga edilmiş olan prefektür meclislerinin kazaî ve İdarî salâhiyetlerine bu meclisler huzurundaki usullere ve bunların kararlarına karşı yapılacak müracaatlara müteallik olan kaideler, departmanlar arasındaki prefektür meclislerine onların mukarreratına şamildir. Yalnız lüzum görülecek tadilât muahhar en kararnamelerle yapılacaktır. (6 eylül 1926 kararnamesi, madde, 7). Bu tadilât, 26 eylül 1926 kararnamesi ile yapılacaktır.

6 eylül 1926 tarihli kararnamesinin 8 inci maddesi, reformun en orijinal kısmını ihtiva etmektedir: Birçok basit işleri yalnız başına hal ve fasletmek salâhiyetine malik olacak olan murahhas - hâkim tayini ki mukarreratı Şûrayı Devlette kabili istinaftır.

İşte metin :

Departmanlar arasındaki prefektür meclisleri ile Seine prefektür meclisinin bir veya müteaddit âzası, bu meclis-

lerin reisleri tarafından ve müddeiumuminin müdahale olmaksızın aşağıdaki hususatı rüiyete ve karar ittihazına memur edilirler. Kararları Devlet Şûrasında kabili istimaldir

1. — Bilâvasıta rûsum idaresinin tamamen hal ve fasledilmesini teklif eylediği hisse intikali veya bilâvasıta vergilerden muvakkaten muafiyet talepleri.

2. — Hâzineye ait hususatta salâhiyettar idarenin şekle ait noksanlardan veya mühlet haricinde verilmiş olmasından dolayı reddedilmesini talep eylediği metalebat ki bunlar için bir desistement hücceti verilmesi icabeder ve yahut bu metalebat dolayısıyla alâkadarlar, kendilerine yapılan tebliğ tarihinden itibaren bir ay zarfında idare tarafından teklif olunan verginin azaltılan kısmını kabulden imtina etmekte olduklarını beyan etmezler..

3. — Yeni hâzineye ait mesailde alâkadarların şifahî mülâhazat dermeyan etmediği veya ettirmeği talep ettikleri halde münaziünfih mesele hakkında ikametgâhlarının bulunduğu departman merkezindeki murahhas hâkimin karar vermesini kabul etmekte olduklarını beyan eyledikleri hallerde serdolunan metalip..

4. — Bundan evvelki fıkrada derpiş olunan halde turku muabir nizamatına ademi riayet.

3 üncü ve 4 üncü fıkralarda derpiş edilmiş olunan ahvalde murahhas - hâkim, alâkadarların şifahî mülâhazalarını serdedeceklerini söyledikleri departmanın merkezine gider.

Yukarıki dört fıkrada derpiş edilmiş olan ahvalde murahhas hâkim, gerek nizam vukubulduğu departman merkezinde ve gerek prefektür meclisinin içtima etmekte olduğu departman merkezinde davayı rüiyet edebilir.

Her adlî senenin bidayetinde departmanlar arasındaki

prefektür meclisi reisi ve yahut Seine prefektür meclisi reisi, meclise vekâleten rüiyeti dava edecek olan azanın listesini tanzim ve bunların bir manileri zuhûru takdirinde yerlerine başkalarının ikamesine müteallik kaideleri tesbit eder.

Prefektür meclisine vekâleten rüiyeti dava eden hâkim huzuruna sevk edilmiş olan her nevi dava, hâkim tarafından bir hüküm verilmemiş ise, gerek re'sen prefektür meclisi reisi tarafından veya mesele kendisine tevdi edilmiş olan hâkim tarafından mezkûr meclise veya şubelerinden birine sevk ve havale olunabilir.

26 eylül 1926 tarihli kararnamenin 18 inci ve 19 uncu maddeleri, murahhas hâkimin, yalnız başına karar verebileceği ahvale ihtitap meselesine müteallik metalebat ile prefektür meclislerine tevdi edilmiş olan hesabata müteallik davaları da zam ve ilâve etmiştir. (Hesabata müteallik davalarda istinaf, Divanı Muhasebatta yapılır.) Maamafih, gizli ve hileli temşiyetler mevzuu bahsolunca davayı ancak prefektür meclisi rüiyet edebilir. Prefektür meclisi reisinin lüzum gördüğü takdirde bizzat kendisini murahhas hâkim addederek o veçhile hareket etmesi tabiidir. Meclis reisi, bu vazifeyi hükümet komiseri vazifesini gören âzaya da tevdi edebilir: Bu tavgiz, onun âzalık sıfatını refetmez.

Korsikal adasının vaziyeti, aşağıdaki hususî hükmü kanunîye yol açmıştır:

Bu maddede derpiş edilmiş olan murahhas hâkim, Korsika departmanında, Ajaccio da, sabit bir ikametgâha malik olabilir. Bu hâkimin tayini her sene başında Alpes - Maritimes, var ve Korsika departmanları prefektür meclisi reisinin teklifi üzerine dahiliye nazırı tarafından icra olunur. (6 eylül, 1926 kararnamesi, madde, 8)

Aşağıdaki iki madde, prefektür meclislerinin istişarî salâhiyetlerine mütealliktir. Bâdema her prefektür meclisinin, dairei kazası için, Devlet Şûrasının bütün Fransa için haiz olduğu gibi istişarî salâhiyetleri olacaktır, bundan başka prefektür meclisinin, merkezinde içtima etmekte olduğu departmanda meclis reisi ve âzası kazaî olmıyan bütün diğer salâhiyetlerini istimal edeceklerdir. Kazaî salâhiyetleri dairesine dahil olan diğer departmanlarda bu vazifeler, prefektür memurları tarafından ifa olunacaklardır.

Madde, 10. — Departmanlar arasındaki prefektür meclisleri, dairei kazaları dahilinde bulunan departman prefeleri tarafından kendilerine tevdi olunan meseleler hakkında rey ve mütalaalarını beyana davet olunabilirler.

Madde, 11.— Merkezlerinde departmanlar prefektür meclisinin içtima ettiği departmanlarda vaktiyle şahsî olarak prefektür meclisleri âzaları tarafından istimal olunan salâhiyetler, prefe kararnamesile, kendi emirleri altında bulunan diğer memurlara devredilmiştir.

Prefektür Meclislerinin vazife ve salâhiyetleri

Prefektür meclislerinin salâhiyeti kazaiyelerinin evsafi umumiyesi

Prefektür meclislerinin salâhiyeti kazaiyeleri atıdeki evsaf ile temayüz eder.

1.— Bu meclislerin yalnız bir salâhiyeti (**Competence d'attribution**) vardır; 2.— Salâhiyetleri daima derecei iptidaiyededir. 3. — Bu salâhiyet, mahdut bir kıt'ai araziye münhasırdır.

Evvelâ bu meclislerin yalnız bir salâhiyeti olduğunu söyledik. Filvaki yukarıda gördüğümüz veçhile

(fıkra 179) İdarî meselelerde hukuku umumiye hâkimi, Devlet Şûrasıdır. Hukuku umumiye müteallik hakkı kaza, herhangi neviden bir mahkemeye ancak bir metni kanunî ile izafe olunabilir, burada ise böyle bir metin yoktur.

8 inci sene 28 pulivose kanununun dördüncü maddesi gibi prefektür meclislerine bazı ihtilâf atı tevdi eden kanun metinleri daima tahdidi tadât usulüne tevessül etmişlerdir. Binaenaleyh Devlet Şûrası, prefektür meclislerinin kararlarını ademi salâhiyet dolayısıyla fesih için vermiş olduğu mukarreratı muhik göstermek üzere “hiçbir hükmü kanunînin bu ihtilâfi rüiyet hakkını prefektür meclisine bahşetmemiş olduğunu,, beyan ile iktifa etmiştir, (ihtilâf mahkemesi, 27 haziran 1903)

Prefektür meclisleri, yalnız derecei iptidaiyede hüküm verebilirler. Bu, Devlet Şûrasının her zaman kat'iyetle tatbik etmiş olduğu bir kaidedir, ihtilâfin mahiyeti ne kadar ehemmiyetsiz olursa olsun istinaf daima caizdir, zira İdarî mahkemelerin hakkı kazasına tâbi olan bütün ihtilâfatta bir menfaati umumiyenin mevzuu bahsolduğu farz olunur. (Şûra kararı, 1 ağustos 1884 .. ilh)

Kanunun salâhiyeti prefektür meclislerine vermiş olduğu ahvalde bu iptidâî hakkı kaza, aslâ inkâr olunamaz, tarafeyn, prefektür meclisine gitmeyerek doğrudan doğruya Devlet Şûrasına müracaat edemedikleri gibi idare de herhangi bir şartnamenin bir maddesine istinat etmek suretile prefektür meclisine müracaattan kendini vareste kılamaz. (Şûra kararı, 16 temmuz 1924)

Nihayet, prefektür meclislerinin salâhiyeti kazaiyesi arzîdir, yani salâhiyeti kazaiye dairesi, müddaaleyhin ikametgâhının bulunduğu yere nazaran değil, nizam doğmuş olduğu mahalle nazaran taayyün eder. Bu mahal,

hakkında ihtilâf zuhûr etmiş olan İdarî tasarrufun yapılmış olduğu yerdir. Nafia işlerine ait ihtilâflarda mahal, bu inşaatın yapıldığı yerdir. İntihabata ait ihtilâflarda intihap mahalli; bilâvasıta rüsuma ait ihtilâflarda rüsumun tarholunduğu mahaldir. Bu kaidenin menşei şudur: İdarî mahkeme, faal idareden çıkmıştır. Faal idare ise, kendi hududu dairesinde birleşen eşhastan ziyade, oradaki ahval ve vakayii idare eder.

Maamafih umuru nafia (şimendüfer, elektrik cereyanı nakli) birçok İdarî mntakaların arazisine, şamil olur ise idare ile müteahhitler veya imtiyaz sahipleri arasında inşaat yüzünden tekevvün eden niza'ları bir tek prefektür meclisi (ekseriya Seine meclisi) huzurunda toplamak faideli olur. Binaenaleyh şartnameler, ekseriya mercii kanunî olacak mahkemenin hangi mahkeme olduğunu mübeyyin bir maddei mahsusayı ihtiva eder. Bu maddeler, muteberdir. (Şûra kararı, 1 ağustos 1924).

Fakat bu maddeler, eşhası saliseyi bağlayamaz. Binaenaleyh, inşaat yüzünden vukua gelen hasarlar dolayısıyla yapılan tazminat taleplerinde arzî salâhiyet bakîdir. (Şûra kararı, 6 nisan 1906 .. ilh)

Prefektür meclisleri vezaifinin neler olduğu.

Laferriere, pek muhik olarak prefektür meclisleri salâhiyeti kazaiyesinin birçok mevadda şamil olduğunu, onların rüiyet edecekleri daavî hududunu tayin için hiçbir kanunda çizilmiş bir plân bulunmadığını söyler. Maamafih prefektür meclislerinin umumî hakkı kazası mevcut olan üç nevi niza vardır: Nafia işleri, bilâvasıta rüsum ve turku muabir. Nafiaya ait işlerde 8 senenin 28 pluviöse kanununun 4 üncü maddesi, prefektür meclislerine bu işlerine

pazarlığından veya bu işler yüzünden vukua gelen hasarlardan mütevellit davaları rüiyet salâhiyetini vermiştir. İctihad, ileride göreceğimiz veçhile bu salâhiyeti tevsi etmiştir. Bu salâhiyet nafia işleri pazarlıklarına teşbih edilebilecek bazı mukaveleleri ve meselâ cenaze alaylarına müteallik mukaveleleri ihtiva eder. (28 kânunuevvel, 1904 kanunu, madde: 2)

Bilâvasıta rüsuma müteallik hususatta hukukça tefsir edilen aynı metin, prefektür meclislerine bilâvasıta rüsuma ve rüsumu mümasileye ait metalıbatı rüiyet salâhiyetini vermiştir. Bu nokta hakkında da ileride izahat verilecektir, (fıkra 262 ve müteakibi) Turku muabire müteallik hususata gelince, bu bapta prefektür meclislerinin çok vasi hem de tenkili ve cezaî salâhiyetleri vardır. Bütün büyük yolların müştemilâtının himayesi onlara mevdu olduğu gibi, emvali emiriyeden olan nehir ve ırmakların, deniz sahillerinin, telgraf ve telefon tellerinin himayesi de onlara aittir. (8 sene, 20 pluv. kanunu, 4 üncü madde, ilh)

Köy yollarının gasbı takdirinde, iadesi meselesi için (151) inci fıkraya bak.

Prefektür meclisleri, arrondisman intihabatı gibi idari intihabatta da geniş bir salâhiyete maliktirler. (22 haziran 1833 kanunu, 50 ilâ 54 üncü maddeler.) Belediye intihabatında da keza (5 nisan 1884 kanunu, 37 ilâ 40 inci maddeler) Belediye intihabatı, yalnız meclisi belediye intihabatını değil, aynı zamanda belediye reisi ve muavinleri, ayan murahhasları intihabatını ve Seine departman meclisi umumî intihabatını da şamildir. (22 haziran 1833, madde 51). 5 nisan 1884 tarihli kanunun derpiş etmekte olduğu sendika komisyonları intihabatı, maden amelesi murahhasları intihabatı (8 temmuz 1890 kanunu .. ilh)

muhtelif sendikal cemiyetler sendikalarının intihabatı, ticaret ve ziraat odaları intihabatı da bu kabildendir.

8 inci sene 28 pluviose kanununun 4 üncü maddesi mucibince prefektür meclisleri millî satışlara ait deaviyi de rüiyet ederler.

Nihayet prefektür meclisleri, bir takım kavanin ile sair hususatı da rüiyete salâhiyettar kılınmışlardır ki bunları tadat ile iktifa edeceğiz:

1. — Mülk sahiplerinin sendikalı cemiyetlerine ait hususlarda prefektür meclisleri, cemiyete dahil arazinin mesahasının tesbitine, arazinin muhtelif sınıflara ayrılmasına, o arazinin işlere nafi olması derecesine göre tasnifine, rüsumun tevzi ve tahsiline, işlerin icrasına, (2 haziran 1865 tarihli kanun, madde 16), ait hususatı ve bilhassa 16 eylül 1807 tarihli kanunun bataklıkların kurutulmasına müteallik olan 46 inci maddede tadat edilmiş olan muhtelif hallerde cemiyet ile cemiyet âzası arasında mütekevvün niza'ları rüiyet salâhiyetine maliktirler.

2. — Nahiyelere ait araziye müteallik hususatta prefektür meclisleri, bilhassa birçok nahiyeler ve nahiyeye akşamı arasındaki hissei şayialı arazinin taksimi muamelât ve usulünden mütevellit niza'ları rüiyet ederler. (10 haziran 1793 kanunu, ilh) Sekenenin nahiyeye emlakinden temettülerini taksime müteallik niza'ları (aynı metin), hâl ve pazarlarda senelik yer kirasını tesbit hususunda mal sahipleri ile nahiyeye arasında zuhûr eden ihtilâfları halle salâhiyettardır. (15 mart 1790 kanunu, madde 19).

3. — Prefektür meclisleri, istisnaen, bilâvasıta rüsum bahsında, tütün ekenlerin sebebini izah edemedikleri noksanların istirdadına, içki bayilerinin ruhsatiye hakkına müteallik metalebatına (28 kânunuevvel 1900 kanunu), ve salâhiyetine maliktirler.

4. — Nihayet hayır ve umumî yardım müesseselerine müteallik hususatta prefektür meclisleri, bilhassa departmanlarla müesseseler arasında tedavi ve iaşeleri kendilerine ait olan ve bir şifahaneye yerleştirilmiş bulunan mecnunlara ait nisbî tazminat dolayısıyla zuhur eden nizaları rüiyet ve hallederler. (30 haziran 1838 kanunu, madde 28.) Hasta askerlerin sivil hastanelerde tedavi edilmelerine mukabil verilecek ücretin tesbitine (7 temmuz 1877 kanunu, madde 7), nahiyelerle hastaneler arasındaki diğer bazı hususata ve ikametgâhta sıhî yardım servisinin tensik inden mütevellit müşkilâta müteallik niza'ları rüiyet ve faslederler, (15 temmuz 1893 kanunu, madde 33)

5. — Ormanlara ait hususatta prefektür meclisleri, muhtelif hususata rüiyet salâhiyetine maliktirler, onların tadadı bu eserin kadrosu haricine çıkmış olur.

6. — Maadine ait hususatta prefektür meclisleri, arz sathına sahip olanların madenlerin kâşifleri ve imtiyaz almamış olan keşfedenlerin sahibi imtiyazlar aleyhine açacakları tazminat davalarını rüiyet ederler. (21 nisan 1810 tarihli kanun, madde 46) Bundan başka 21 nisan 1810 tarihli kanunun 37 nci maddesinde ve 27 nisan 1838 tarihli kanununun 5 inci maddesinde tadât edilmiş olan bir takım hususata da rüiyet ve hal ve faslederler.

7 — Oktruvaya müteallik hususatta prefektür meclisleri, nahiyelerle oktrualarla müşterekilmenfaa imtiyazcılar arasındaki niza'ları ve keza nahiyelerle oktruva mültezimleri arasındaki ihtilâfları rüiyet ederler. Ancak bu son halde niza, icar mukavelenamesinin tefsirine müteallik olmak gerektir. (17 mayıs 1809 karanamesi). Diğer meselelerde salâhiyet, adlîdir. (Şûra kararı, 28 kânunuevvel 1923 .. ilh) İçtihad, pazarlarda yer kiralamak, emvali umumiye müştemilâtında arama, tartma,

ölçme, hacmini tayin etmeye ait iltizam kontratlarını oktruva icarı mukavelelerine temsil eder. (Daloz .. ilh)

8. — Umumî emniyet ve nezafet meseleleriyle prefektür meclislerinin vazifeleri oldukça mühimdir. Prefektür tarafından tehlikeli, uygunsuz ve gayrisihhî bir müessesenin ihdasına müsaade veya muhalefet kasdile ısdar olunan kararlara veya mümāsillerine karşı sanayi erbabının veya eşhası salifenin müracaatlarını rüyet ederler. (19 kânunuevvel 1917 kanunu)

Prefektür meclislerinin, bundan başka harap oymaya yüz tutan binalara müteallik ihtilâf atı halletmek gibi mühim bir vazifeleri daha vardır. (21 haziran 1898 kanunu), keza gayrisihhî meskenlere ait niza'lar da bu meclislere aittir. (15 şubat 1902 kanunu).

9. — Askerî hizmet dolayısıyla hâdis olan niza'larda, prefektür meclislerinin salâhiyet bahsi için 17 temmuz 1819 kanununa, 10 ağustos 1853 tarihli kararnameye ve 22 haziran 1854 kanununa bakımsak icabeder.

Bu bapta ve prefektür meclislerinin diğer bazı salâhiyetleri hakkında fazla malûmat ve tafsilât almak için Laferriere in eserinden istifade olunur. Meccani tıbbî yardım (15 temmuz 1893 kanunu), ve keza ihtiyarlara ve alillere mecburî yardım bahislerinde de prefektür meclislerinin salâhiyetleri mevcut olduğunu kaydetmek muvafık olur. (14 temmuz 1905 kanunu)

Prefektür meclisleri, nahiyе muhasebecileri ile senevi varidatları 30 bin frangı geçmiyen müessesatı umumiyenin hesapları hakkında da hüküm vermek salâhiyetine maliktirler. (31 mayıs 1852 kanunu, madde 427).

Nahiyenin hayatı medeniyesi ve bazı müesseselerin kendilerini müdafaa etmek mezuniyeti bahislerinde de prefektür meclislerinin birer rolü olduğunu

hatırda tutmak, faidelidir. Bunlar asıl kazaî salâhiyetlerden değildirler.

Prefektür meclislerinde usul

Umumî kaideler.

Hali hazırda, prefektür meclislerinde takip edilecek usulü, 26 eylül 1925 kararnamesi ile tadil edilmiş olan 22 temmuz 1889 kanun idare etmektedir. Bu usul, inquisitorial dir, yani tahkikatı hâkim yapar, bu cihet tarafeynin teşebbüsü şahsîsine bırakılmamıştır. Bu usul, tahrirîdir.. Şifahî müzakere ihtiyarîdir. Avuenin vekâletine lüzum yoktur. Bu usulün basitliği vuzuhu, onu, usulü muhakematı hukukiyenin fevkine çıkarır.

Usule müteallik bir mesele, bir kanunu İdarî ile halledilmemiş ise, prefektür meclisleri bunu halletmek için, teferruatına varıncıya kadar takip mecburiyetinde almamakla beraber; usulü muhakematı hukukiyeyi tatbik ederler. Devlet Şûrasının 13 mart 1925 tarihli bir kararında, denildiği gibi «prefektür meclislerinde tatbiki kat'î bir hükmü kanunî ile bertaraf edilmemiş olan ve bu meclislerin teşkilâtı ile nakabili telif olmayan usule ait bilumum kaideler tatbik edilmek icabeder.»

İkamei dava ve tahkikat ve tetkikat.

Prefektür meclisi nezrimde ikamei dava, prefektür mahkemesi kâtibine veya her departmanın merkezinde vücuda getirilmiş olan kâtip muavinliklerine, bir istida vermekle olur, bu istida, pullu kâğıda yazılır ve dahili dava edilecek taraflar ne miktarda ise o miktarda ve aslı-

na mutabık suretler raptedir. istida ve merbutatı, müddei tarafından ve yahut vekâleti hususiyesini haiz kimse veya avukatı ve yahut avuesi tarafından imza edilir. Bunlar 22 temmuz 1889 tarihli kanunun 2 nci maddesinde mezkûr hususatı ihtiva etmelidirler.

Müddei, kâfi miktarda suret tevdi etmediği takdirde mahkeme kâtibi keyfiyeti kendisine ihbar ve on beş gün zarfında bunları vermeğe icbar eder. Bu mühlet geçince istidası keenlemyekün addolunur.

Müddeialehy, davaya, mahkeme kâtibi vasıtasile ıtıla kesbeder, mahkeme kâtibi kendilerine ait olan suretleri onlara, gönderir. Bu suret taahhüdlü olarak posta ile de gönderilir ki ipek amelî bir yeniliktir. (26 eylül 1926 kararnamesi) Tarafeyn isterlerse, hukuk mahkemelerinde olduğu gibi, celp usulüne de müracaat edebilirler. Celbin aslı mahkeme kâtibine veya muavinlerine verilir, mübaşirin celp masrafı, resme dahil değildir. İdarî davalarda oldukça gayritabîi ve pahalı olan bu usul, pek az istimal edilmektedir.

Tahkikat ve tetkikat, tahrîrîdir. Prefektür meclis reisi, mahkeme kâtiblerinin yardımı ile tebligatı yaptırdıktan sonra bir raportör tayin eder ve dosya ona tevdi olunur, iddia veya müdafaa tarafının intaç edecekleri evrakı, bunların avukatları veya vekili hususîleri tarafından mahkemeye ibraz edilebilecek dosyada değil raportöre tevdi edilmiş olan dosyada bulunmak lâzımdır. Bu prensip İdarî usulden ziyade adlî usule alışmış olan avukatlarca unutulmaktadır. Devlet Şûrası, prefektür meclislerinin yeni evrak, delail ve metal ip hakkında yeniden tahkikat yapmadıkça karar veremeyeceği prensibini müdafaa etmiştir. Raportörün teklifi üzerine prefektür meclisi, meclis odasında ve mukarreratı istinafa tâbi ol-

mamak suretile tebligatı, evrak ve vesaikin celbini ve buna mümasil tetkikat tedbirlerini emreder. Fakat bu yapılırken evvelce reis tarafından verilmiş olan evamirin ihlâl edilmemesi şarttır. (Daloz, ilh)

Müddeialeyh, kendisine yapılan tebliğe, meclisin tesbit ettiği mühlet zarfında cevap verir. Müddeinin cevaba cevap hakkı vardır.

Türk ve maabir ve bilâvasıta rüsüm bahislerinde hususî tetkikat ve usul, kaideleri vardır. Bundan ileride bahs olunacaktır. (22 temmuz 1889 kanunu, ilh)

Tarafeynin mahkeme huzuruna çıkmaları ve onlara müzaheret meselesi-

Şifahî müzakere. Tarafeyn, muhtıralarını kendileri tanzim ve imza edebilirler. Umumî celsede mahkeme huzuruna çıkabilirler. İntihap ettikleri kimselere kendilerini temsil ettirebilirler. Vekiller, nahiye müdürü tarafından tasdik ve tescil edilmiş hususî bir vekâletnameyi haiz olmalıdırlar. Baroda müseccel avukatlarla departmanda çalışan avueller, tahrirî vekâletname ibrazına mecbur değildirlir. Avukatlarla avueller, burada müşterilerinin vekili saydırlar. (Bu vekâlet hakkında Appelton'a bak.)

Bunlar, kendi hesaplarına muhtıra veya mülâhazanameler tanzim ve imza edebilirler. Bu vekâletsiz temsil hakkı, bilâvasıta rüsuma müteallik metalibat gibi haklarında 22 temmuz 1889 kanununun usulünden başka hususî bir usul derpiş edilmiş olan mevadda da şamildir. (Şûra: kararı, 12 teşrinisani 1920).

Dosyadaki vesaikin getirilmesini ve hatta bizzat kendilerine tevdi edilmesini ancak avukatlarla avueller istiyebi-

lirler. (Kararname, 26 eylül 1926) Müdafanın masuniyetleri, inzibat kavaidi gibi avukatların ve avuelerin mahakimi adliyede tâbi oldukları kavaid bu mahakimde de caridir.

Bir iş, hükmedilmek üzere iken veya keşif, tahkikat veya mümasil tedbirlerle tetkikat icrası lâzım ise, raportör, bir rapor ihzar eder. Bu rapor, mahkeme kâtibine tevdi, o da, hükümet komiserine irsal eder. O zaman mesele şifahî müzakere için ihzar edilmiş olur.

Maamafih bir tahkik veya keşif icrasının emredilmesi mevzuu bahsöduğu ve tarafeyn beraberce bunu istedikleri zaman, reis, meclise haber vermeden bu tedbire tevessül edilmesini emredebilir. Bunun ne şekilde olacağı 195 inci fıkrada bahsolunacaktır.

Tarafeyn veya vekilleri umumî celseye 22 temmuz 1889 tarihli kanunun 44 üncü maddesinde münderiç eşkâl dairesinde ve mühlet zarfında davet olunurlar.

Azadan biri tarafından, mesele hakkında verilen izahattan sonra tarafeyn ya şahsan veya vekilleri marifetile evvelce yazılı olarak vermiş oldukları mütaleanmelerini şifahî mütalaalarla itmam ederler. Bu kelimeler bu mütalaaların kısa olacağını göstermektedir. İşin tahrirî olarak tahkik edilmiş olduğunu ve şifahî müzakerenin muhtıra ve mülâhazanameleri ancak itmam eylemekte olduklarını gözönünden uzaklaştırmamak lâzımdır. Prefektür meclisi, salâhiyettar idare memurlarım dinlediği gibi onları izahat vermek üzere celbedebilir.

Hükümet komiseri, bütün davalarda istima edilir (madde 49) Kararname ismini taşıyan karar, tarafeyn hazır olmadığı halde yapılan müzakereden sonra alenî celsede kıraat ve tefhim olunur, (madde 47)

Müstacel davalar.

22 temmuz 1889 tarihli kanunun 24 üncü maddesi mucibince “ahvali müstacelede prefektür meclisi reisi, tarafeynin talebi üzerine, meclis huzurunda bir talebe esas teşkil ve bu talebi talil edecek mahiyetteki hâdiseleri tebyin etmek üzere bir mütehassıs tayin edebilir. Keyfiyetten müddeialeyle hemen malûmat verilir, bilhassa umuru nafiadan mütevellit hasarları tebyin hususunda pek faydeli olan bu usul, tatbıkatta “refere administratif., ismini almıştır.

Hakikat halde, reisin bu sahadaki salâhiyeti hukuk ve ticaret mahkemelerine ait deavii müstacelede, o mahkemeler hâkimlerinin haiz oldukları salâhiyetler kadar vâsi değildir. Prefektür meclis reisi, yalnız münaziünfih hâdisiye emin, muvakkat bir idare memuru tayin edemeyeceği gibi, ve mahallerde tetkikat yapılmasını emredebilir. Bir yedi haczi ihtiyatî koyamaz ve haczi tevkif de edemez. (Dalloz, ilh).

Reisin kararına itiraz edilmez. Bu karar istinaf da olunamaz, yalnız kararı kat’iden evvel bu kararın ihzarına müteallik hususatta istinaf caizdir. (Şûra kararı, 24 temmuz 1891). Reis, salâhiyetini tecavüz ederek alelâde tebyinden evvel başkaca bir takım tahkikat icrasını emrettiği takdirde iş değişir. Müddeinin tahkikat talebinin reddedilmesi takdirinde de istinaf caizdir. (Gerçi bu istinaf oldukça boşunadır, çünkü Devlet Şûrasında muhakeme batidir. (Laferriere).

Tahkikat tedbirleri.

Prefektür meclislerinin emredebilecekleri tahkikat tedbirlerinin başlıcası keşiftir. Keşfin icrası çok defa emredilir ve hatta bu usule fazla müracaat olunur. Zira bazı prefektür meclisleri bizzat dosya evrakını okumak suretile yapabilecekleri tetkikatı, mütehassıslara yükleterek

kendi yüklerini hafifletmeğe çalışmış olmakla muaheze edilmiştir. Keşfin icrası tarafeyn canibinden veya tarafeynden biri tarafından talep edildiği ve bu keşif umuru nafiadan mütevellit hasarlara müteallik bulunduğu zaman keşfin icrası behemehal emredilir. (227 nci fıkraya bak)

22 temmuz 1889 kanunu, keşif meselelerine 12 kadar madde tahsis etmiştir. (13 ilâ 24 üncü maddeler.) Umumî cihetler için Dalloz'a ve bilhassa Mösyö Georges Lenotte'ın Des expertises devant les conseils de prefecture eserine müracaat (2 cilt, Paris, 1905). Yalnız şu ciheti kaydedelim ki keşfin üç mütehassis tarafından yapılması lâzımdır. Tarafeynin bir mütehassis ile kanaat etmeleri hali müstesnadır. Bu takdirde mütehassis, meclis tarafından tayin olunur. Tarafeynin, bir mütehassısı tayin etmek hususunda ittifak etmeleri hali müstesnadır. Eğer keşif, üç mütehassisa havale edilecek olursa bunlardan birini meclis tayin ve tarafeyni kendi mütehassılarını tayin etmeğe davet eyler, (madde 14). Esasen keşiflerde Usulü Muhakematı Hukukiye kanunundaki kaidelere mümasil ve fakat basitleştirilmiş olan kaideler tatbik olunur. Mütehassılar bir tek rapor tanzim ederler, ve icabında herbiri bu rapora kendi hususî mütaleasını derceder. (Madde 20) Meclis, mütehassıların raporunda işine yarayacak izahat ve tenviratı bulamadığı takdirde tekrar yeniden malûmat taharri ve istihsalini emredek yerde lâzımgelen izahat ve malûmatı vermek üzere mütehassıların meclis huzuruna çıkmalarını emredebilir. (Madde, 22)

Diğer tahkikat ve tetkikat tedbirlerine ait ahkâmı da. 22 temmuz 1889 kanunu, Usulü Muhakematı Hukukiye kanunnamesinden alarak basitleştirmiş, vâzih bir hale koy muştur. Burada vaka mahallerine yapılan ziyaretleri, (madde 25), anketleri (26 ilâ 35 madde), isticvaplari

(madde 36), zikretmek kâfidir. Yalnız şu noktayı ihtar edelim ki anket, prefektür meclisinin arzusuna göre, ya meclisin umumî celsesinde meclis huzurunda veya meclis azasından birinin huzurunda yapılır, tetkikler Usulü Muhakematı Hukukiyenin müfrit şekillerinden azadedir.

6 eylül 1926 tarihli kararnamenin 9 uncu maddesi, prefektür meclisi âzasından herhangi birisinin o meclis veya reisi tarafından, meclisin in'ikad etmekte olduğu departmandan gayri departmanların merkezinde veya vaka mahallinde tahkikat ve tetkikat icrasına memur edilebileceğini tasrih etmektedir. Bu metinden istinbat olunduğuna göre bu tedbir, muamelât tahkiki esnasında bütün meclisin toplanmasına hacet kalmaksızın reis tarafından emrolunabilir.

Şurasını da hatırlatalım ki tarafeyn arasında itilâf hasıl olduğu takdirde reis, meclisi toplamaksızın, bir anket veya bir keşif icrasını emredebilir. (26 eylül 1926 kararnamesi)

Sahtekârlık iddialarına gelince, prefektür meclisi tamamen adlî olan bu nevi deavîyi rüiyete salâhiyettar değildir. Şayed mevzuubahis nizam halli böyle bir sahtekârlık davasının rüiyetine vabeste ise, sahtekârlık davasının hukuk mahkemeleri tarafından halline kadar nizam rüiyet ve halli tecil edilir.

Deavii hâdise.

Bütün deavîi hâdise hakkında, deavîi asliyeye ait usuller tatbik olunur. Bunlar için salâhiyete müteallik oldukları takdirde, hukuk mahkemelerinde olduğu veçhile, esasa ait hükümden gayri bir hüküm vermek zarureti yoktur. Prefektür meclisi huzuruna sevk edilmiş olan bir ni-

za ile alâkadar olanların, meseleye müdahale etmeleri vâsi mikyasta kabul edilmiştir. (22 temmuz 1889 kanununun 39 uncu ve müteakip maddesi)

Hüküm ve icrası.

Prefektür meclislerinin hüküm ve kararlarına kararname derler. Bu kararnameler, Devlet Şûrasınınkiler gibi, şunları ihtiva eder:

1.— Vizeler.. Mukarreratı adliyenin fıkrai hükmiyeden gayri olan fıkralarına tekabül eder. Vizeler tarafeynin mülâhazatının hulâsasını, tevdi edilmiş olan başlıca evrakın neden ibaret olduğuna dair malûmatı, tatbik olunan kanun metinlerin neden ibaret olduğuna dair izahati ihtiva eder. (Cezaî ve tenkili mesailde bu metinler, kararnamelerde harfiyen zikrolunur. 22 temmuz 1889 kanunu, madde 48).

2. — Esbabı mucibe lâyihası, ekseriya muhtasar olup bazan meclis tarafından resmen tasdik edilmiş olan bir mütehasıs raporuna müracaati ihtardan ibarettir. Bu doğru olmıyan bir itiyad ise de içtihad müsamaha etmektedir.

3. — Fıkrai hükmiye: Biribirinden ayrı ve numara tahtında maddeler şeklinde tanzim ve tahrir olunur.

Kararnamelere bunlardan başka tarafeynin ve vekillerinin isimleri, mecliste hazır bulunmuş olan âzanın esamisi de kaydolunur. Kararnameler, esaslı merasim ve muamelâtın (celse zabıtlarının neşri, tarafeynin ve hükümet komiserinin istimal ilh) ifa edilmiş olduğunu tebyin eder.

Prefektür meclislerinin deavîi idare hakkında vermiş oldukları kararnameler, bizzat vacibülicradırlar. Kazaî ipoteki istilzam ederler. (Madde 49) Kanun, bu mukarrerat suretlerinin vacibülicra bir şekil almasını amir değildir.

Fakat kanunun bu zühulüne rağmen bu suretler, mehakimi adliye mukarreratı gibi, şahs tarafına karşı icraî kuvveti haiz olmak noktai nazarından aynı tesire maliktirler.

Prefektür meclisleri mukarreratının icrasında tesadüf olunan müşkülâtın halli, mehakimi hukukiyeye aittir. Yalnız kararnamenin tefsiri hususunun mevzuu bahsolması hali müstesnadır. (Daloz, ilh)

6 eylül 1926 kanununun 8 inci maddesi mucibince aynı kaideler murahhas-hâkim'in mukarreratına da kabili tatbiktir.

Mesarifi muhakeme.

Bu husus, 22 temmuz 1889 tarihli kanunun VI ncı faslının mevzuunu teşkil eder. (62 ilâ 67). Halihazırda mesarifi muhakeme tarifesi, 28 mart 1921 tarihli kararname ile tanzim edilmiştir. Kaybeden taraf, mesarifi muhakemeyi tesviyeye mahkûm edilir. Fakat, meselenin tâbi olduğu ahval ve şerait dolayisile, tamamen veya kısmen telâfi olunabilir. Bu prensipler, devletin emvaline veya bir hizmeti umumiye tarafından yapılmış olan pazarlıkların icrasına veya prefektür meclislerinin bir karar vermeğe davet edilmiş oldukları haşaratın tamirine müteallik itirazlara tatbik olunabilir. Cezaî mesailde beraet kazanan taraf bilâmesarif tahliye olunur. İntihabata müteallik mesailde mesarifi muhakeme mevzuubahis değildir. (Madde, 63)

Keşif mesafirinin tasfiyesi, prefektür meclisi reisi tarafından yapılır. Müteakiben nizaa müteallik olan kararname ve yahud reisin ısdar edeceği hususî bir kararname, tarife mucibince mesarifi muhakemeyi tasfiye eder. Tarafeyn, bu karara prefektür meclisi huzurunda itiraz edebilirler.

Bu madde, 22 temmuz 1889 tarihli kanunun V inci maddesinde mevzuu bahsedilmiştir. Prefektür meclisleri mukarreratına karşı üç müracaat tariki vardır: itiraz, itirazülgayir ve istinaf.

İtiraz, ancak gıyabı kararlarda mesmu olur. Tarafeynin müdafaalarını istida ve muhtıra şeklinde vermeleri üzerine ittihaz olunan kararlar, vicahi ve binnetice bunlar hakkında müracaatın istimai gayrikabil addolunur, tarafeyn veya vekilleri umumî celsede şifahî mülâhazalar dermeyan etmemiş olsalar dahi (madde 53).

Müddeialehyler (müdafiler) müteaddid oldukları takdirde ve bunlardan biri veya birkaçı müdafaalarını serdetmemiş olmaları halinde prefektür meclisi, hakem âzasını tecile ve mütemerrid taraflara bu tecil keyfiyetini tebliğ ve kendilerini müdafaalarını muayyen bir müddet zarfında yeniden tevdie davet olunur. Bu mühlet münkazi olunca bir tek karar ile hüküm verilir ve bu karara tarafeynden hiçbir kat'iyen itiraz edemez (madde 54).

Bu usul, hukuk davalarındaki müddei lehinde verilmesi muktazi kararın müddeialehyhle vicahen cereyan edecek muhakemenin neticesine tehiri usulünü andırmaktadır.

İtiraz, mütemerrid tarafa kararın tebliğinden itibaren bir ay zarfında yapılır (madde 52). Bu itiraz, prefektür meclisine verilen alelâde bir talepname ile olur. İtirazname, itiraz olunan kararın icrasını tehire sebebiyet verir, meğerki bu karar bunun aksini amir ola. (Madde 55) Bundan sonra prefektür meclisi huzurunda tahkikat yapılır.

Her taraf kendi hukukunu ızzar eden ve hini itasında kendisi veya mümessilleri davet edilmeyen karara karşı itirazülgayirde bulunabilir (madde 56). 56 ncı maddenin

Usulü Muhakematı Hukukiyenin 474 üncü maddesinden aynen iktibas etmiş olduğu bu tabirler, 22 temmuz 1889

tarihli kanunun itirazülgayire ait bütün kaideleri Usulü Muhakematı Hukukiyeden almak istemiş olduğunu isbat etmektedir.

Bu müracaat tariki, itiraz usulünden iki noktai nazardan ayrılır:

1. — İtirazülgayiri mahkemede kendileri veya vekilleri bulunmamış olan eşhas yapar; 2.— İtiraz gibi, kat'î mühlete tâbi değildir. Asıl dava gibi her zaman mesmu olur.

Prefektür meclisinin kararları, nizam ehemmiyeti ne olursa olsun, vicahen verilmiş tebliğden itibaren iki ay ve gıyaben verilmiş işler, itiraz müddetinin hitamından itibaren iki ay zarfında Devlet Şûrasında kabili istinaftırlar.

Bu mühlet Usulü Muhakematı Hukukiyenin 73 üncü maddesinde derpiş edilmiş olan ahvalde mesafe dolayısile temdit edilebilir.

İstinaf, Devlet Şûrası avukatlarından biri tarafından imza edilmiş olan ve itiraz olunan kararın bir sureti merbut bulunan bir istida ile yapılır. Mevzuubahis mesele, Devlet Şûrası avukatının vekâletine ihtiyaç hissettirmeyen mesailden ise (22 temmuz 1889 kanunu, madde 61.) müracaatçı, istidasını bizzat imza edebildiği gibi birini tevkil de edebilir. Fakat 22 temmuz 1889 tarihli kanunun Baroda mukayyet avukatlara ve avuelere bahşetmiş olduğu vekâlet ibrazından muafiyet kaidesi istinaf müracaatlarına şamil değildir. Hususî bir vekâletname olmadıkça istinaf istidası bir avue tarafından imzalanmış olsa dahi makbul olmaz. (Şûra kararı, 22 mart 1922 .. ilh)

Bazı ahvalde istinaf mühletleri tebeddül eder. (59 uncu madde)

Hukuk meselelerinde olduğu gibi alelâde ihzarî kararnamelere ait istinaf müracaatları ancak kat'î karar hakkın-

daki istinaf ile birlikte yapılabilir.

İntihabat ve turku muabire ait hususat müstesna olmak üzere istinaf, tehiri mahiyeti haiz değildir. Maamafih prefektür meclisleri, kefalet verilmek veya kâfi istitaati maliye mevcut olduğu isbat edilmek şartile kararlarının icrasına tehir emri verebilirler. (24 mayıs 1872 kanunu, madde 24)

Müstemlekelerin idari davalar meclisleri

Teşkilât.

Evvelce yalnız eski müstemlekelerin birer daavii idare meclisleri vardı. Bu müessese, 7 eylül 1881 tarihli kararname ile umumileştirilmiş ve bütün müstemlekelere teşmil olunmuştur. 5 ağustos 1881 tarihli kararname bu mahkemelerin teşkilâtını ve usulünü tanzim ve tesbit etmektedir.

Bu mahkemeler, bunlara riyaset eden ve fazla reye malik bulunan müstemleke valisi (bulunmadığı zamanlarda silsilei meratip itibarile ondan sonra gelen memur riyaset eder.) ile her zaman tabî surette valiye vazifesini ifa hususunda muavenet eden istişarî bir heyet olan meclis azasından ve her sene vali tarafından tayin olunan adliyeye mensup iki hâkimden mürekkeptir. Müddeiumumî, hukukan bu meclis âzasındandır. İdarî ve malî servisler müfettişi, müddeiumumilik vazifesini ifa eder ve hükümet komiseri unvanını alır. Mahkeme kâtipliği vazifesi, meclisin evrak: kâtibî tarafından ifa edilir.

Şu halde bu meclislerde hem faal idareden, hem istişarî idareden ve hem de adliyeden unsurlar bulunur. Bu ise ne tefriki kuvva ve ne de faal idarenin mahkemei ida-

riyeden tefriki prensibine uygun değildir Ancak zaruretlerin ilca etmiş olduğu bu hususiyetin esaslı bir ehemmiyeti yoktur, çünkü müstemlekât mahkemesinin bütün kararları Devlet Şûrasında istinaf olunabilir.

Vazife ve salâhiyetler.

Müstemlekât mahkemelerinin ihdas etmiş olan muhtelif kararname ve emirnameler, bu mahkemelere verilmiş olan salâhiyetleri uzun uzadıya tadad etmektedir. Hututu umumiyele itibarile bu muhtelif salâhiyetler, prefektür meclislerine verilmiş olan salâhiyetleri andırmaktadır.

Maamafih müstemlekât mahkemelerinin salâhiyeti, esaslı bir noktadan, prefektür mahkemeleri salâhiyetlerinden ayrılır: Prefektür meclisleri, hiçbir suretle, hukuku umumiye hâkimi olmadıkları ve salâhiyetleri istisnaî olduğu halde müstemlekât mahkemeleri, müstemlekenin İdarî hâkimleridir. (21 ağustos 1825 tarihli emirnamesi, madde 160 ilâh) İşte her türlü kanun metinleri haricinde birçok içtihadları müstemlekât mahkemelerini aşağıdaki hususatta birinci derecede hukuku umumiye hâkimi addetmiştir ki şunlardır:

1.— Bilâvasıta rüsuma müteallik metalibat; 2.— Bir müstemleke ile o müstemlekenin muahede ile merbut bulunduğu müstemleke kredi fonsiyesi arasında zuhur eden nizalar; 3.— Maaşlarına, ücretlerine, yol verilmek veya azledilmek dolayısile vâki olan tazminat taleplerine müteallik olarak müstemleke memurları ile müstemleke arasında zuhur eden ihtilâflar (Laferriere .. ilh).

Maamafih unutmamak icap eder ki bu hukuku umumiye salâhiyeti ancak müstemlekeye müteallik daavii ida-

re için mevcuttur. Müstemlekede doğan ve fakat devleti alâkadar eden bir niza mevzuu bahsolduğu zaman müstemleke mahkemesi, istisnaî mahkemeden başka bir mahiyeti haiz değildir. Ve salâhiyeti bir metni kanununin kendisine ait addeylediği nizalara şamildir. Meselâ bu mahkemeler devlet aleyhine açılan mes'uliyet davalarını rüiyet salâhiyetine malik değildirler. (Şûra kararı, 13 eylül 1895) Bu salâhiyet, vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz iddiasile yapılan müracaatlara de şamil değildir. Müstemleke mahkemelerine deavîi idariyeyi rüiyet etmek salâhiyeti bahsedildiği zaman bu tâbir, vazifei muayyenei tecavüz dolayisile yapılan fesih iddialarını ifade etmiyordu. Fazla olarak 24 mayıs 1872 tarihli kanun, bu nevi müracaatları istima ve rüiyet salâhiyetini münhasıran Devlet Şûrasına vermiştir.

Müstemlekât mahkemeleri, ancak kararları Devlet Şûrası tarafından kabili istinaf olmak üzere itayı hükmedebilirler.

Usul.

Bu mahkemelere ait olan ve bidayette 31 ağustos 1828 tarihli emirname ile alettafsil tanzim ve tesbit edilmiş bulunan usul, Devlet Şûrası tarafından ihzar edilen 5 ağustos 1881 tarihli kararname ile basitleştirilmiş, tavzih edilmiştir. Umumî bir surette bu usul, prefektür meclislerinde takip edilen usulü andırır.

Kararlar, ihtiyaten ve muvakkaten icra olunur. Fakat meclis, mahkûm taraf canibinden yapılan talep üzerine ve hasmi usulü dairesinde davet ettikten sonra icranın ancak kefalet akçesi mukabilinde yapılacağına karar verebilir.

İki vesika ile Devlet Şûrasında istinaf yapılır: 1.— Müracaatname. Müstemlekedeki müstemleke mahkemesi kâtipliğine yapılan bu müracaatnamenin musaddak bir sureti istinafta alâkadar müddeialehye tebliğ olunur. 2. — Müracaat istidanamesi, Devlet Şûrası kâtipliğine tevdi olunur. Bu istidaname, avukat tayinini farz ve istilzam eder.

Avukat tutulması lâzım gelmiyen bazı işler yüzünden bir takım müşküller zuhur etmiştir. Teferruata girişmeksizin diyelim ki Devlet Şûrası, bu halde bile, iki nevi usul vesikasını (müracaatname ve istida) zarurî addetmektedir. Yalnız her ikisi de müstedinin arzusuna göre Devlet Şûrası kâtipliğine ve yahut müstemleke mahkemesi kâtipliğine tevdi olunabilir. Bu son takdirde müstemleke valisi, evrakı Şûraya gönderir.

Maamafih belediye intihabatına taalluk eden meselelerde artık bu şekilperestliğe lüzum görülmemekte ve ana vatandaki kaideler tatbik olunmaktadır. (Laferriere..)

Davalar ve müracaatlar Methal

Umumî kaideler davaların irtibatı — Müttekaddim muhtıra

Davaların irtibatı.

Hukuku idareye ait en müşkül meselelerden biri de eşhası hususiyenin ne gibi ahvalde ve ne gibi muamelât dolayısıyla kuvvayı umumiye ile olan nizalarını mahkemei idariyeye arzdebilecekleri meselesidir. Filvaki idarede her türlü kazaî müzakerelerden kaçınmak için tabîî bir temayül vardır. Binaenaleyh idareyi bu kontrole tâbi olmasına iknaa çalışmak icap etmiştir. Bu sebepten dolayı Fransız hukuku idaresi, orijinal bir yol takip etmiş

ve bu yol onu memnuniyete şayan neticelere isal eylemiştir.

Fransız hukuku, şu noktadan hareket etmiştir: İdare, hukukî bir iş yaptığı zaman bir akde dahil olan vacibülicra mukarrerat yolunu takip eder. Tehlikeli bir müessese tarafından istenilen bir mezuniyeti verir ve yahut reddeder. Bir tekâlifi umumiye cetveli tanzim ve bunu vacibülicra kılar. Bir memuru tayin veya azleder. Bütün bunlar vacibülicradır. Şu manada ki, bunlar hatta icra edilmeden evvel hukukî bir vaziyet ihdas ederler ve yahut hiç olmazsa bu vaziyeti tebellür ettirirler.

Karar ittihaz edilir edilmez, mazul memur, artık memur değildir; mükellef, medyun halini alır. Sanat sahibi inşa etmek veya fabrikasını işletmek hakkından mahrum olur.. ilâh. Eşhası hususiyenin ittihaz edilmiş olan karara karşı, hukukî vaziyetlerinin iadesini talep ve mümkün ise istihsal etmek hakkının bahşedilmesi idareye kolaylıkla kabul ettirilmiştir. Şu halde idarenin vacibülicra olan bütün kararları, talep etmek hakkının vücudunu istilzam eder.

Bu nokta bir kere kabul edildikten sonra, asrî deavii idaredeki inkişafatın bu esastan doğmuş olduğu görülür. İdarî mahkemeler olmadığı zamanlarda nasıl metalibe kararları bizzat kararı veren idare nezdinde yapılıyor idise, bu defa da idare metalibe prensibini kabul etmiştir. İdarî mahkemeler, birbirini müteakip ihdas edildiği zaman bu prensip artık kökleşmiş ve geri dönmek ihtimalleri kalmamış idi. Esasen ilik şekillerinde bu mahkemeler, faal idareyi pek o kadar kuşkulandırmıyorlardı. Onlar kendinden addediyordu. Prefe, prefektür meclisine riyaset ediyordu. Devlet reisi, Devlet Şûrasının kararlarını kararname ile teyid ve tasdik ediyordu.

Bilâhara İdarî mahkemeler, bizzat kendilerine karar salâhiyetine nail oldukları zaman, idare, pek fazla istiklâl kesbetmiş olan bir kontrolden kurtulmak için bunların nüfuzundan yakasım sıyıрмаğa uğraştı. Fakat müessese o kadar kökleşmiş idi ki merkezi kuvvet ile vazı kanun, müdahalede tereddüt etmediler ve idarenin dört ay devam eden sükûtunu zımnî bir red telâkki ettiler ki, bu karara karşı tarafeynin açacakları istinaf davası mesmu olur. (2 teşrinisani 1864, madde, 6.)

Binaenaleyh bugün aşağıdaki prensipleri vazetmek mümkündür:

1. — Müstesnalardan kat'ınazar, eşhası hususiyenin İdarî mahkemelere müracaat etmeleri kendi iddialarına muhalif ve vacibülicra bir tasarrufu ibraz etmelerine vabestedir.

Fakat istinaf etmek hakları daima mevcuttur. Bunun bir kanun ile bilhassa teyid edilmesine hacet yoktur.

2. — İstinafa yol açan İdarî tasarruf, idare tarafından bilihtiyar ittihaz olunabilir. Bilhassa tekâlifî umumiye cetvelleri tanzim ve neşrettiği, emvali emiriye hududunu tahdit eylediği, bir muhasibe karşı deyn mütebaki kararı verdiği zaman böyledir. Bu halde bu tasarruf, yeni bir karar istihsaline hacet bırakmayarak, müracaat hakkını tevlit eder.

3. — Eğer idare, bir karar ittihaz etmemiş ise bir talepte bulunarak bir karar ittihazını temin etmek eşhası hususiyeye aittir. Bu usul, bilhassa askerî ve mülkî tekaüdiyeler için talep vukuunda veya servis hataları dolayısile yapılan tazminat taleplerinde istimal olunur.

4. — Eğer, tarafeynin talepleri üzerine idare, dört ay müddet sükût edecek olur ise talebi vâki, reddedilmiş addolunur ve tarafeyn taleplerini mahkemei idare nez-

inde yaparlar. (Bu orijinal müessese hakkında tafsilât almak için Hauriouya bak.)

İçtihatların tatbikatı;

İdarî mahkemenin ancak sarîh veya zımnî mütekaddim bir karar ile bağı olabileceği prensibin hukukta birçok tatbikatı vardır. Bundan İdarî mahkemeyi bağlayacak olan kararın hangi salâhiyettar makamdan sadır olması lâzım geleceğini bilmek meselesi çıkmıştır. (Zira tasarruf, sahibi salâhiyet olmıyan bir makamdan sadır olduğu veya idarenin sükût etmiş olduğu talep, bir memur veya hüküm ve karar vermeğe salâhiyeti olmıyan bir heyet aleyhine tevcih edilmiş ise, İdarî mahkeme bağlanmaz ve müracaat mesmu olmaz.) Prensip itibarile, devlete karşı olan nizalarda karar vermek hakkı nazıra aittir.

İşte prensibin calibi dikkat bir şekilde tatbik edilmiş olduğu muhtelif haller:

1.— Devlet Şûrası, 30 haziran 1905 tarihli kararnamesinde ”Mayenne departmanının Îlle-et - Vilaine departmanını bir hastanın tedavisi masrafına mahkûm ettirmek için vermiş olduğu istida, 17 temmuz 1900 tarihli kanunun Devlet Şûrası huzuruna ancak İdarî bir tasarrufa karşı müracaat şeklinde sevkolunabileceğini ve Şûraca meseleye kesbi ittıla ve vaziyet edilmeden evvel bu talep hakkında karar vermenin Îlle - et - Vilaine departmanı meclisi umumisine ait olmadığını nazarı itibara alan Şura.....” 2.— Şûranın 21 temmuz 1908 tarihli diğher bir kararı: ” Mösyö Espagnol’un tekaüt hakkını ilik akettirmesini Nafia nazırının kabul veya reddettiğine dair ‘bir karar ibraz etmediği gibi, 17 temmuz 1900 tarihli kanunun 3 üncü maddesinde münderiç şeraite tevfikân nazır

nezdinde yapılmış ve reddedilmiş bir talep yapmış olduğunu da isbat eylememiş olduğunu ve bir tekaüdiyenin tasfiyesinin doğrudan doğruya Devlet Şûrası tarafından istima edilemeyeceğini nazarı dikkate alan Devlet Şûrası.. ,, (Şûra kararı, 24 mart 1922) 3.— Devlet Şûrasının. 13 kânunusani 1922 kararı. Zabıtai belediye hizmetinin bozukluğuna atfolunan bir kazanın neticelerinden nahiyenin mes'ul tutulmasına ait bir talep mevzuu bahsidi. ” İstidanın Devlet Şûrasına ancak İdarî bir tasarrufa karşı müracaat şeklinde arz edilebilecek mesaili münaziünfihadan olduğunu ve Şûradan evvel bu bapta bir karar ittihazının belediye meclisine ait bulunduğunu nazarı dikkate alan Devlet Şûrası... ,,

İdarî mahkemeye, mütekaddim karar olmadan, müracaat edilebilecek ahval.

Bazı ahval vardır ki o ahvalde mütekaddim bir karar ibrazına veya istihsaline hacet kalmadan İdarî mahkemeye müracaat olunabilir, buna bilhassa prefektür meclisleri ile müstemleke mahkemelerine ait işlerde tesadüf edilir. Meselâ nafia işleri yüzünden mütevellit hasarlar için yapılacak tazminat taleplerinde mütekaddim bir karar ibrazına lüzum yoktur. Nafia işleri pazarlıkları ile millî satış muameleleri için de böyledir. Bunun da sebebi, hiç şüphesiz ötedenberi idarenin, alâkadarların bu gibi müracaatlarda bulunmalarına ve itiraz ve müdafaatta bulduklarını görmeğe alışmış olması ve bu kabil müracaatlar karşısında usulü dairesinde yapılacak bir davadan daha ziyade kolaylıkla serferu etmekte bulunmasıdır.

İntihabata müteallik mesailde de idareden mütekaddim mukarrerat istemeğe mahal yoktur. İntihabata müte-

allik protestolar, doğruca intihap hâkiminin huzuruna sevkolunur. Bunda ise anlaşılmayacak bir cihet yoktur. Zira faal idare (bazı nadir müstesnalardan kat'ınazar), bir intihabı hodbehod feshedemez. Binaenaleyh evvelbeevvel ona müracaat etmekte bir faide yoktur. Bu mütalea, nazıra kanunen usulsüz bir intihabı feshetmek hakkının bahşedilmiş olduğu ahvalde, kaidei esasiyeye rücu edilmesi lâzım geleceğine karar vermeğe sevkeder. Bu halde nazırdan bir karar istihsal etmeden evvel intihabata müteallik bir ihtilâfi, intihap mahkemesine sevketmeğe imkân yoktur. (Şûra kararı, 5 mayıs 1922 ..ilâh)

Deavî idareden bir kısmının mehakimi adliyeye tevdiî icap eden istisnâî ahvalde de, İdarî bir mütekaddim karar talep edilmez. Nahiyeler aleyhindeki Umumî kargaşalıklar iddiasile açılan mes'uliyet davaları bu kabildendir. (5 nisan 1884 Kanunu .. ilâh) Çocukların yapmış oldukları hasarlar dolayısıyla tedrisatı umumiye heyetini temsil eden devlete karşı açılan mes'uliyet davaları, umumî idarelerin hususî mülklerine müteallik davalar. Burada usulü muhakemei hukukiye tatbik olunur. Mütekaddim bir karara ihtiyaç yoktur. Maamafih birçok ahvalde idare, hususî bir muamele ile, aleyhinde açılacak olan davadan haberdar edilir. Bu noktayı tetkik edeceğiz.

Mütekaddim muhtıra formalitesi.

Devlete, departmanlara, nahiyelere ve müessesatı umumiyeye müteallik olan davalarda mütekaddim telifi beyn teşebbüsü yoktur. Yalnız bunun yerine mütekaddim muhtıra muamelesi vardır.

5 Teşrinisani 1790 tarihli kanunun 3 üncü faslının 15 inci maddesi mucibince müddei tarafından evvelce, alelâ-

de bir muhtıra ile, prefeye müracaat edilmedikçe devlet: aleyhine hiçbir dava ikame edilemez. Bu muhtıraya mukabil bir makbuz verilir. Bu muhtıranın tarihi, bir aylık: bir mühletin mebdei olup müddei bu mühlet zarfında her türlü adli takibattan istinkâf etmek mecburiyetindedir.

Şurasını hatırlatmak icap eder ki, 5 Teşrinisani 1790 kanunu emvali emîriyenin idaresine müteallik olan bir kanundur. Bundan şu cihet istimbat olunur ki mütekaddim muhtıra ancak emvali emîriyeye ait davalarda talep olunur. Aynı metni tefsir eden Alman İmparatorluğu mahkemesinin içtihadı da bu merkezdedir. Fransız içtihadı da buna meyyal görünmektedir.

Herhalde İdarî mahkemelere ait olan davalarda, tasarruf davalarında, müteakabil mütekaddim muhtıra talep edilmez. Usulün butlanı mütekaddim bir muhtıra ibrazı mecburiyetinin müeyyidesidir. Fakat bu butlan, esasa müteallik bir müdafaa ile zail olur.

Departmanlara müteallik mesailde müddei, tasarrufa ait hususâtın gayrısında prefeye talebinin mevzuunu ve esbabı mucibesini mübeyyin bir muhtıra tevdi etmek suretile ikamei dava edebilir. Yoksa, davası batıl olur. Müddeiye bir makbuz verilir. Dava, makbuz tarihinden itibaren iki ay sonra mahkemelere sevk ve bu müddet zarfında bazı tedbirler ittihaz olunur (10 Mayıs 1871 kanunu, madde :55). Devlete ve diğer hukuku âmme eşhası hükmiyesine karşı bu usul, ancak mehakimi adliyede talep olunabilir.

Nahiyelere ait hususatta 5 Nisan 1884 kanununun 194 üncü maddesi, — ki 8 Kânunusani 1905 kanunu ile tadil edilmiştir — buna mümasil bir hükmü ihtiva eder ve bu hüküm, eşhası hususiyeyi mütekaddim bir muhtıra tevdi-

ne mecbur tutar. Müddeinin takibatta bulunamamak mecburiyeti müddeti bir aya indirilmiştir.

Umumî bir müessese mevzuubahs olduğu zaman, mütekaddim muhtıra muamelesi yoktur. Bu müesseseler, nahiyeler gibi, evvelce prefektör meclisinin müsaadesi olmaksızın müdafaatta bulunamazlardı. 8 Kânunusani 1905 tarihli kanun her ikisini de bundan kurtarmıştır. Maamafih, nahiyeye ait bir hayır müessesesi mevzuubahs olduğu zaman, Umumî müessesenin müdafaat etmek istediği husus için evvelce belediye meclisinin mütaleasını almak mecburiyeti vardır. Yalnız tasarrufa ait olan davalar müstesnadır. Müessese ile belediye meclisi arasında ihtilâf zuhuru halinde müessese, prefektör meclisinden mezuniyet istihsal etmedikçe mahkemeye müracaat edemez (8 Kânunusani 1905 kanunu).

Umumî idarelerin mahkemelerde temsili.

Devleti gerek İdarî ve gerek adlî mahkemelerde prefe, temsil eder (Şûra kararı, 16 Kânunusani 1905). Yalnız birkaç müstesna vardır: Devlet Şûrasında Devleti nazır temsil eder; nazırın devleti temsil ettiği hususat vergilerin, tekasiti müteahhirenin, matlubatın, rantların istifası gibi hususattır. Hakkın esasî münaziünfi olmamak şartile, devleti emlak mesalinde emlak idaresi, emlakî askeriyede harbiye nazırı temsil eder. Gümrük, bilvasıta rüsum mesalinde bu işleri idare eden malî müesseseler müdürüdür. Bilâvasıta rüsum ile tescil muamelâtına ait ahvalde de böyledir. Nihayet hâzineyi alâkadar eden davalarda devleti hazine hukuk müşaviri temsil eder. Departman, devlet ve nahiyeye gibi, serbestçe müdafaatta bulunur. Fakat departmanın bir dava ikame etmek veya müdafaatta bulunmak

için istişarî makamın mezuniyet vermesi lâzımdır. Bu makam, ahvale göre, meclisi umumî veya daimî encümandır. (10 ağustos 1871 kanunu).

Devlet aleyhindeki deavi hariç olmak üzere departmanı mahkeme huzurunda prefe temsil eder. Bu son takdirde prefe devletin mümessili olarak kalır ve daimî encümen azasından birini departmanı temsile memur eder (10 ağustos 1871 kanunu, madde: 54).

Nahiyeeye ait kanunlar, departmana ait kanunların hemen hemen aynıdır. Nahiye müdürü, belediye meclisinin müsaadesi ile dava ikame veya müdafaa eder (5 nisan 1884 tarihli kanun). Mahkeme huzurunda nahiyeyi temsil eder.

Eşhası hususiye, bazı şerait altında ve prefektör meclisinin mezuniyeti ile nahiye veya mülhakatı namına' onların ihmal etmiş oldukları davaları ikame etmek hakkına maliktirler. 5 Nisan 1884 tarihli kanunun 123 üncü maddesi bu şeraiti tasrih eder (Hauriou).

Müessesatı umumiyyeye gelince, her sınıf müessese, bir takım hususî kaidelere tâbidir. Umumiyyetle dava ve müdafaa müessesesinin meclisi idaresi tarafından yapılan mezuniyetle yapılır ve mahkemede müesseseyi meclisi idare reisi temsil eder.

Tam salâhiyeti kazaiyeli idari davalar

Mukavelenamelere müteallik idari davalar

A. — Umuru nafia pazarlıkları.

Bu meselede prefektür meclisinin salâhiyeti umumiyesi. — 8 inci sene 28 pluviose tarihli kanunun 4 üncü maddesinin 2 nci fıkrası, "Prefektür meclisi, umuru na-

fia müteahhitleri ile idare arasında yapılan- pazarlıklar ahkâmının delâleti veya bunların icrası yüzünden mütehaddis ihtilâflar hakkında karar vereceklerdir., demektir.

Burada umuru nafianın ne demek olduğunu tarif etmeyeceğimiz gibi, umuru nafianın umumî nazariyesini ve bu umurun tevhit ettiği muamelât ve mukavelâttan da bahsedecek değiliz. Böyle bir tetkik, bu eserin kadrosu haricinde kalır. Bu eserin mevzuu deavii idare noktai nazarından ef'al ve muamelâtı idariyedir. Binaenaleyh bu mefhumları malûm farzedeceğiz.

Bu meselede idari ve adlî salâhiyetler bahsine de rücu edecek değiliz. Bunlar evvelki fıkralarda mevzuu bahsedilmiştir, Burada bilhassa prefektür meclislerinin umuru nafia pazarlıklarında diğer mehakimi idareye nazaran haiz oldukları salâhiyet ve bu sahada zuhur edecek ihtilâfları hal hususundaki salâhiyetini tetkik edeceğiz.

8 inci senenin 28 pluviose kanunu, bu sahada, prefektür meclislerine daha umumî bir salâhiyet vermektedir. “Pazarlık,, içtihadı nazarı, yalnız teşebbüs mukaveleneleri olmayıp belki buna nafia imtiyazları ve müşterekülmenfaa reji mukaveleleri de dahildir. İdare ile vekilleri veya memurları arasında ve bilhassa doğrudan doğruya idare tarafından istihdam olunan mimar, san'atkâr ve saire ile idare beyninde tekevvin eden ihtilâflar prefektür meclislerinin salâhiyeti dairesine girer.

Umuru nafiaya ait bir mukavelename, muhtelit veya muaddal olduğu takdirde prefektür meclisinin salâhiyeti mukaveleden mütevellit bütün müşkülâta şamil olur, hattâ bu müşküller umuru nafianın icrasına müteallik olmasalar dahi. Fakat iki şartla: 1. — Muamelenin iki kısmı

arasında gayrimerî bir rabita mevcut olmak lâzımdır. 2. — Muhtelit veya muaddal mukavelenamenin “Umuru nafia,, unsuru, kabili ihmal olmamalı. Muhtelit bir mukavelenamenin iki kısmı arasındaki gayrimerî rabita, bilhassa nahiyelerle tenvirat kumpanyaları arasında mün’akit mukavelenamelerde bahir olarak görülür. Bu kumpanyalar, umumî bir eser teşkil eden bir kanalizasyon şebekesi tesis ve idâme etmeğe memurdurlar. Aynı zamanda umumî tenviratı temin ederler. Konturatonun bu iki kısmı arasındaki gayrimerî rabita sayesinde prefektür meclisi, hem tenviratın tevziine, hem de tesisatın yapılmasına ve muhafaza edilmesine müteallik nizaları rüiyete salâhiyettar olur. (Şûrayı Devlet kararı 17 Nisan ve 3 Temmuz 1874)

İdare ile nafia işleri imtiyaz sahipleri arasında aktolunan malî mukavelenamelerden mütevellit nizaları rüiyet hususunda da prefektür meclisleri salâhiyettardırlar. (İhtilâf mahkemesi, 16 Kânunuevel 1876). Aynı sureti halli, temyiz mahkemesi de teyit etmiştir. Devletle şimendifer idaresi arasındaki malî mukavelelere müteallik nizalar da böyledir, bu nizaları 1859 mukaveleleri ile bunların mütemmimi olan 1883 mukavelelerinin derpiş etmekte olduğu ahkâm ve nizam, kanuniyeti nakabili münakaşa olan bir hükümlerle nazırın ve Şûrayı Devletin dairei salâhiyetine ithal etmiştir. (Şûrayı Devlet kararı, 12 Kânunusani 1829... ilâh)

Evvelce söylediğimiz gibi prefektür meclisi salâhiyetin muhtelit bir mukavelenameye müteallik ihtilâflarda cari olabilmesi için mukavelenin ihtiva etmekte olduğu nafia işleri ameliyesi unsurunun kabili ihmal olacak derecede az ehemmiyetli olmaması lâzımdır. Bu unsurun mukavelenamenin hâkim unsuru olması zarurî değıldir. Umuru nafia ameliyesi, pek kuvvetli bir nevi şahsiyete sahip olup-

mukavelenamenin diğer unsurlarını kendine cezp ve onları bel'eder. Onlar daha büyük bir ehemmiyeti haiz olsalar dahi.

Binaenaleyh, prefektür meclisi salâhiyetinin rakipsizce cari olabilmesi için “Umuru nafia,, unsurunun mukavelenamede pek hafif dahi olsa nakabili ihmal olmayacak surette görünmesi kâfidir. Bu suretle levazım itasına dair olan bir pazarlık umuru nafia pazarlığı mahiyetinde olur ve bundan mütevellit ihtilâflar, eğer bu levazım itasına tesis veya tatbik gibi oldukça mühim bir iş inzimam eylediği takdirde, prefektür meclislerinin salâhiyeti dairesine girer. Maamafih bu tesis, pek o kadar mühim olmadığı takdirde iş değişir.

Prefektür meclisleri salâhiyeti kazaiyesinin bu suretle tevsi ve teşmil edilmesi, umuru nafiaya müteallik bütün mukavelenameleri idari salâhiyeti kazaiyeye tevdi etmek zaruretiyle izah olunur. Kanunî bir hüküm olmadıkça bu mukavelenamelerle (Ve bilhassa departman ve nahiyelere ait olanlarının) adlî mehakimin salâhiyeti dairesine dahil olduğu zannolunan bir devre, bunlardan mütevellit nizaları İdarî mahkemeye verebilmek için bunlardan birçoğunu, bazan sun'î bir takım rabitalarla, umuru nafiaya müteallik pazarlıklara raptetmek için çalışılmıştır. Bu sebepten dolayı Devlet Şûrası, yolların süpürülmesine ve temizlenmesine ait olan imtiyazları, umuru nafia pazarlıklarına temsil etmiştir. (Şura kararı, 12 Kânunuevvel 1924 ... ilâh) Keza, mevkıfların iaşe ve ilbasından başka onların çalıştırılmasına müteallik mevaddı da ihtiva eden veya gayrimenkulün muhafazasına müteallik ahkâmı mühimmeyi şamil bulunan hapishane servisine ait levazım itası pazarlıkları da bu kabildendir. Nihayet cenaze alayları imtiyazına müteallik pazarlıklar da bu mahiyettedir.

(La ferriere). Fakat birkaç seneden beri Şûrayı Devlet, esasen her vakit kullanılması mümkün olmayan bu hudaya müracaat etmeksizin, hidematı umumiyenin temşiyetine müteallik pazarlıkları ve imtiyazları idari mukavelenameler âdadına ithad eder. Şûra, bunları deavii idare noktai nazarından mahkemei idariyeye tâbi kılar. Fakat, metnin ademi mevcudiyeti halinde, bu deaviyi prefektür meclislerine tevdi edemez. İdarî hususatta hukuku umumiye hâkimi sıfatiyle bu işler bizzat Şûrayı Devletin salâhiyeti dairesinde kalır. Meselâ bir şehrin dahilinde otobüs münakalâtı servisinin imtiyazı meselesinde bu veçhile karar vermiştir. (Şûra kararı, 16 Kânunuevvel 1921) Serseri köpeklerin toplanması ve umumî yollardaki ölmüş hayvanların kaldırılması imtiyazından (Şûra kararı, 4 Mart 1919), elektrik tenvirat tevzii için nahiyeye müdiri tarafından imtiyazsız ruhsat verilmesinden mütevellit nizalar hakkında böyle yapılmıştır. (Şûrayı devlet kararı, 20 Kânunuevvel 1912) Hattâ hakikî nafia işlerine müteallik bir pazarlıktan mütevellit deavi mevzuubahs olsa bile, pazarlık bir müstemlekedeki yapıldığı zaman, prefektür idareleri salâhiyettar değildirler. Bu halde salâhiyet, müstemleke mahkemesine ait ve o mahkemenin kararı da Şûrayı devlette kabili istinaftır.

Ecnebi memleketlerde yapılan işler mevzuubahs olduğu zaman prefektür meclisleri salâhiyetin arzî vasfı, bunları rüiyet etmelerine mânidir, ve bu deavi, Devlet Şûrasına aittir. (Şûrayı Devlet kararı, 21 Mayıs 1880). Ecnebi memlekette yapılan işler, Fransada yapılmış olan işlerin istitalesi olduğu ve hepsi lâyetecezza bir kül teşkil ettiği takdirde de gene iş böyledir. (Şûra kararı, 11 Temmuz 1890).

Prefektör meclislerinin nafia işlerindeki salâhiyetle: i o derece vâsîdir ki, yardım tekliflerini de ihtiva eder. Hatta denilebilir ki asıl pazarlık mevcut olmadığı zaman prefektür meclisi, idareye karşı, bir nafia işinin icrası masrafının kimin tarafından ihtiyar edileceğini araştırmak veya buna karar vermek mevzuu bahseldüğü zaman, hüküm itasına salâhiyettardır. (İhtilâf mahkemesi, 15 Kânunusani 1881 ... ilâh).

İşlerin yolsuz olarak ve meselâ ruhsat alınmaksızın yapılmış olması salâhiyet üzerinde icrayı tesir etmez, salâhiyet daima İdarîdir. Filvaki nafia işlerinin vasfı, İdarî bir usulün ona vermiş olduğu manada değil, onların bizzat mevzuundadır (İhtilâf mahkemesi, 29 Haziran 1895).

Şartnameler ve kanunî kuvvetleri.

Malûm olduğu veçhile, umuru nafiaya ait pazarlıklarda idare ile müteahhitler veya imtiyaz sahipleri arasındaki münasebetleri tanzim eden maddeler ya mukavelenamelere veya şartnamelere dercedilir. Ekseriya iki unsur beraber bulunur. Bu takdirde şartname, mutasavvur işe ait taahhüdatı hususiyeyi ihtiva eder, diğerleri münderiç bulunur. En maruf olan, köprüler ve şoseler ve istihkâm servisine ait olanlardır.

Bir de mahallî ehemiyette olan demiryollar imtiyazları ile elektrik kudreti tevziine ait nümune şartnameler vardır. (20 Ağustos 1908 ve 30 Teşrinisani 1909 kararnamelerine müracaat). Bu şartnameler, bu imtiyazlarda kullanılan bütün mevaddı ihtiva eder. Maamafih her imtiyaza ait imtiyaznamelerin tanziminde bu kaidelerden inhiraf edilebilir.

Mukavelenameler ile şartnamelere ait kaideler, tarafeyn canibinden berayi icra kabul edilince, mukavelevî bir mahiyet iktisap ederler. Bunlar sigortalar gibi hukuku hususiyeden olan muvafakat mukavelenamelerini andırırlar. Tarafeyn, hukukun umumî prensiplerinin müsaadesi nisbetinde, bu mukavelenamelerde konturatolara ait kavaidi umumiyyeden inhiraf edebilirler. Yani umumî kanunlara, mukavelenamenin mahiyetinin âmir olduğu kaidelere riayet etmek ve nihayet açıkça nisfeti ihlâl etmemek şartile.

Bundan şu neticeyi istimbat etmek lâzımgelir ki, şartnameler umumî mahiyetteki salâhiyet kaidelerinden inhiraf edemezler. Meselâ pazarlığa ait ihtilâf ve nizaların mehakimi adliyyeye sevkedileceği şeklinde bunlara bir madde ilâve edilemez. Yine buna mümasil bir sebepten dolayı tarafeyn, aralarındaki ihtilâfların doğrudan doğruya Şurayı Devlete sevkedileceğini şartnameye ithal etmekle, tecavüzü merci edemezler. Veyahut peşinen istinaf hakkından feragat edemezler veyahut metalibelerini yalnız nazırın tetkik edebileceği şartını ileri süremezler. Maamafih işlerin birçok departmanlara ait ve şamil olması halinde şartnamelere bütün niza ve ihtilâfların alâkadar prefektür meclislerinden herhangi birine ait olacağı tasrih edilmesine cevaz verilmiştir. Bu, mahallî salâhiyet kaidesinden inhiraf demek olup, umumî mahiyette addedilmemiştir (Laferriere). Bilmukabele şartnamelerde metalibat için mühletler tayin olunabilir. Pazarlık mesailinde İdarî dava, idare tarafından yapılan ve tamamen yapılmış, ikmal edilmiş işlerin her kısmı için o kısımlara ait hesabâtı ihtiva eden hesap pusulası ile tebellür eder.

Müstesnalardan kat'ı nazar, müteahhit tediyata ait metalibatını bu vesikaya karşı serdeder. Mukavelenameler

ekseriya metalibatin nekadar müddet zarfında yapılacağını tasrih eder. Ekseriyetle bu mühlet, otuz gündür. Bu mühlet, hesap pusulasına karşı yapılan metalibata kabili tatbik olup yoksa mukavelede münderiç olmayan işler için tazminat talebi veya mukavelenin feshi gibi buna yabancı olan metalibata şamil değildir.

Aynı şartnameler, müteahhidin pazarlığın yapılmış olduğu malzemenin şartname merbutatında gösterilen cinsi, vezni ve hacmi hakkındaki itirazatı için de bir mühlet tayin ettiği gibi bir sebebi mücbirden dolayı tazminat talebi tasavvurunda olduğunu idareye ihbar etmesi için de bir müddet tesbit eder. Bu mühlet, ekseriya on gündür.

Bundan başka ekser ahvalde mukavelename veya şartnameler, müteahhitleri metalibelerini prefektür meclislerine bildirmeden evvel bunları idareye (ekseriyetle nazıra) arzetmeğe mecbur tutar. Bu madde kanunî ve mecburîdir, zira müteahhidi turuku kanuniyeye müracaat hakkından mahrum etmez. Yalnız bu müracaat hakkının istimalini, kıymetini ihlâl etmeksizin, mukavelevî bir nizama tâbi tutar.

Bazı şartnameler, daha ileri giderek talebi nazır tarafından reddolunan bir müteahhidin bu talebini prefektür meclisine arzetmesi için bir mühlet tayin eder (ki, ekseriya altı aydır.) Bunun muteber olabileceğini zannetmiyoruz, zira bu hal, müteahhidi kanunun kendisine bahşetmiş olduğu bir haktan mahrum eder (La ferriere).

Hakem usulü.

Nisbeten yakın olan bir zamana kadar idare, eşhası hususiye ile olan ihtilâflarının hallini hakemlere tevdi edemezdi. Bu prensip, 17 Nisan 1906 tarihli kanunun 69 uncu

maddesi ile bozulmuştur. “Devlet, departmanlar ve nahiyeler, nafia ve levazım işleri masraflarım tasfiye için usulü muhakematı hukukiyenin 3 üncü kitabında beyan ve tanzim edilmiş olduğu şekilde hakem usulüne müracaat edebilirler. Devlete gelince hakem usulüne ancak nazırlar meclisi tarafından isdar ve alâkadar nazır ile maliye nazırı tarafından imza edilen bir kararnameye müracaat okunabilir. Departmanlarda hakem usulüne meclisi umumînin dahiliye nazırı tarafından tasdik olunan müzakerelerinden sonra müracaat olunabilir. Nahiyelerde belediye meclisinin hakem usulüne müracaat kararı prefe tarafından tasdik edilmek lâzımdır.”

Bu ahkâm, natamamdır ve birçok noktalardan tetkik olunabilir. Hakem usulünün yalnız nafia ve levazım işleri için kabul edilip sair İdarî hususat için kabul edilmemiş olması sebebi malûm değildir. Neden dolayı bu usul yalnız devlet, departmanlar ve nahiyeler için kabul edilmiştir de müessesatı umumiye için kabul edilmemiştir. Bir de bu hakem usullerine tatbik edilecek usullerin ne olacağı da meçhul bulunmaktadır.

Her halde şartnamelere bir şartı tahkimi konulmaz. Nizai evvelden tayin edemeyeceğinden dolayı batıl olur. Ticarî hususatta muteber olan şart, tahkimi, İdarî hususatta muteber değildir.

Bütün bu sebepler bu hususta hakem usulünün pek az tatbik edilmekte olmasını izah eder.

**İdarî mahkemenin yeni taahhüdât takdirinde
mukavelenmeleri intibak ettirmek salâhiyeti: Imprevisiion
nazariyesi.**

1914 - 1918 harbi, imprevisiion nazariyesi denilen ve fa-

kat Mösyö Emmanuel Levy'nin dediği gibi "imprevisibilite nazariyesi" denilmek lâzımgelen şayanı dikkat nazariyeyi hukukun tevsi ve tavzih etmesine medar olmuştur. Bu nazariye, bilhassa umuru nafia imtiyazları ile hidematı umumiye imtiyazlarına kabili tatbiktir. Fakat aynı zamanda asıl nafia işleri pazarlıkları denilen hususata da tatbik olunur (Şûra kararı, 3 Şubat 1905), levazım pazarlıklarına da keza (Şûra kararı, 8 Şubat 1918). Nazariye, şundan ibarettir;

İmtiyaz mukavelenamesi, imtiyazı verenle sahibi imtiyaz arasındaki münasebatı, imtiyazın devamı müddetince, idare eder. Fakat esbabı mücbire mahiyetinde olan birtakım hâdisatın, kontratın yapıldığı zamanda tahmin edilmesi mümkün olmıyan birtakım vakayiin icra şartlarında iktisadi zirüzeber edecek derecede derin değişiklikler husule getirmesi takdirinde, bu kaideden inhiraf olunur. Meselâ, gaz kumpanyaları, tenvir gazi imali için en zarurî madde olan kömür fiyatının pek mühim ve tahmin edilemeyecek bir nisbet dahilinde artmasına şahit olmuşlardır. Bu halde İdarî mahkeme, sahibi imtiyaza tazminat vermek suretile mukavelenamenin bozulan muvazenesini düzeltir (Şûra kararı, 30 Mart 1916... ilâ).

Şûrayı Devlet, beklenilmıyen birtakım taahhütlerin zuhurundan neş'et eden, sebebi mücbir halinde, sahibi imtiyazın taahhüdâtını elindeki bütün vesait ile işletmesine mâni olamıyacağına karar vermiştir. Sahibi imtiyaz, pahalıya mal olmağa başlamıştır diye kendisini mukavelename ile girişmiş olduğu taahhütten sıyrıamaz. Her şeyden evvel âmme hizmetinin devamı elzemdir. Eğer sahibi imtiyaz, vukuatın icbar ve tesiri olmaksızın, işletmeden fariğ olacak olur ise kendisine şu müeyyideler tatbik olunabilir: Zarar ve ziyana mahkûmiyet, hakkında haciz muame-

lesi yapılmak ve nihayet çok vahim ahvalde hakkı iskat edilmek.

Fakat bu muzır şerait altında hizmetine devam eden sahibi imtiyazın mukavelenamenin makul bir surette tefsiri neticesinde kendisine aidiyeti olamayacağı tebeyyün edecek olan mukavele harici ve pahalıya mal olacak yeni taahhütlere müsavi tazminat talebine hakkı vardır. Görülüyor ki, burada zararın tahfifi ve idari mahkemenin ahvale göre tahkim usulü ile karar vereceği munsifane bir taksimi zarar prensibi vardır. (Şûra kararı, 16 Kânunusani 1920). Birçok şûra kararları, bu meseleye dair birtakım kaideler vazetmiş ise de burada bunların tafsiline kalkışmağa imkân yoktur. Maamafih burada kayda şayan bir cihet vardır ki, o da sahibi imtiyazın tazminat talebine kıyam etmesinin, zarara duçar olmasına menut bulunmasıdır. Kazanamamak veya kazanç azalmak gibi şeyler tazminat talebi hakkını bahşetmez (Şûra kararı, 25 Teşrinisani 1921).

Bu içtihat, nekadar munsifane olursa olsun şehir bütçeleri için büyük mahzurlar arzeder. Bu içtihat onları mühim tazminatlar vermeğe mecbur kılacak ve onlar için verdikleri tazminatların mukabilini bu hizmetten istifade edenlerden (gaz, elektrik, kuvvei muharrikeye abone olanlar) istirdat imkânı mevcut olmayacaktır. Buna çare, imtiyaz mukavelenameleri ile müşteriler için tanzim edilmiş olan tarifeleri yükseltmek olabilirdi. Fakat nafia işlerine ait olan pazarlıklardan mütevellit ihtilâf at, tamamen nakdîdir. İdare, mahkemei idariye tarafından bir akdi yapmağa veya bir mukaveleyi tadil etmeğe icbar edilemez. Şûrayı Devletin maharet ve kiyaseti bu noktada görülmüştür. Şûra, kendisinde tarifeleri tebdil hakkını görmeksizin, bu usulü tavsiye ve teshil edecek veçhile hareket etmiştir. Şûra, bütün kuvvetile tarafeynin imtiyaz sahibi-

nin istediği tazminat yerine kaim olacak itilâflar akdetme İlerini teshil etmiştir (Şûra kararı, 26 Kânunusani 193 Zilâ).

Tarafeynin taahhütlerine karşı kullanacağı müeyyidelerde İdarî mahkemenin salâhiyeti.

Bir sahibi imtiyazın idareye karşı (yahut idarenin temsil etmekte olduğu halka karşı) taahhüdatı mevzuubahs olduğu zaman şartnamede gayet sert müeyyideler bulunur: işlerin devamını teminde kullanılmak üzere varidata vaziyet edilmesi, teşebbüs mukavelenamesinde emaneten idareye benzer bir tedbir olan yeddi emine tevdi ve nihayet ıskatı hak, bu tedbirlerin mahiyeti hususiyesi vardır İki, o da idarenin vacibülicra bir kararı ile ittihaz olunmasıdır. Eğer sahibi imtiyaz, bunun muhik olduğuna itiraz edecek olur ise prefektür meclisine müracaat etmesi icap eder. Bu meclis, tedbirin gayrimuhik olduğunu kabul edecek olur ise, sahibi imtiyaz lehine tazminata hükmeder. (Şûra kararı, 8 Şubat 1878 ilâ...). Hatta prefektür meclisi, sahibi imtiyaz yeni ve ağır taahhütler tahmin eden kararları fesih dahi edebilir.. Nihayet bu meclis, yolsuz yerilmiş ıskatı hak kararını da fesheder. (Şûra kararı, 11 Mart 1919 ilâh...).

Şurası kayde şayandır ki teşebbüs pazarlığında böyle değildir: Bu takdirde Kanunu Medenin 1794 .üncü maddesi mucibince teşebbüs sahibi, istediği zaman müteahhide tazminat vererek konturatoyu feshedebilir. O surette ki idare tarafından verilen emaneten idare veya haksız feshi mukavele gibi tazminat ile halledilir. Yoksa tenkit ile kararın feshinden sonra taahhüdün tekrar işe alınması suremle değil, imtiyaz meselelerinde ise bilâkis, idare mukaveleyi, sahibi imtiyazın kanunen muayyen bir kusuru ol-

madıkça, feshedemez, yalnız imtiyazı para ile satın alabilir Eğer fesih, gayrimuhik ise ve mübayaa muamelesi de yapılmamış ise sahibi imtiyaz, mukavelede münderiç müddetin hitamına kadar imtiyazdan müstefit olur. (La ferilere ilâh...).

Şartnamede derpiş edilmiş olan müeyyideler, (yedi emine tevdi, emaneten idare, ıskatı hak, feshi mukavele) çok ağırdır. Şûrayı Devlet, uzun bir tereddütten sonra bunların ahvale göre tahfif edilebileceğine ve pek ağır görüldükleri ahvalde bunların yerine Kanunu Medeninin. 1412 inci maddesinin natık olduğu zarar ve ziyana mahkûmiyetinin ikame edilebileceğine karar vermiştir. (Şûra kararı, 31 Mayıs 1907 ilâh...). Aynı akide, şartnamelerin imtiyaz sahibinin bazı taahhüdatına karşı hususî bir müeyyede derpiş etmemiş olması haline de tatbik olunur

Fakat işte görülen bir noksana karşı şartnamede bir müeyyede mevcut olduğu takdirde İdarî mahkemelerin sahibi imtiyaz veya müteahhidi zarar ve ziyan namile bir para ödemeğe mahkûm etmesine, hukukun umumî prensipleri muarız görünmektedir. Prefektür meclisi, bu takdirde, idareye cezaî maddede götürü olarak tesbit edilmiş olan meblâğdan başka bir şey tahsis edemez.

Bu hususiyetten sahibi imtiyazlar, bilhassa elektrik kuvveti tevzii hususunda istifade etmişlerdir, işlerin yapılmasında teahhur vukua getirilmesi gibi bir hale karşı, mukavelenamenin cezaî maddesine iltizamen zarar ve ziyan namile pek az bir meblâğ konulması ekseriya vakidir. Müzakereler yapıldığı sırada mahir bir imtiyaz sahibine karşı pek o kadar iyi müdafaa edilemeyen nahiyeler bu maddelerin şumulünü ölçmeyerek bunları kabul ederler ve bu suretle kendileri ile imtiyaz mukavelesini aktedenlerin avucunun içine düşerler. Bize göre bu, bir suiistimal hatta

bir tağrirdir. Hiç kimse mukavelenameye istinaden hatalardan ve bilhassa fahiş hatalardan teberrü edemez.

Eğer bu maddelerin kabulü bil'amel bu neticeyi tevlit ediyorsa bu maddeler feshedilecek ve idare nısfet dairesinde zarar ve ziyan alacaktır. Şûrayı Devlet şimdiye kadar müteahhit ve sahibi imtiyazlara onları mukavelelerini icraya icbar edecek tazyik sistemi tatbik etmemiştir. (Şûra kararı, 23 Mayıs 1919). Şûranın bu pek müessir olan sistemi tatbik etmemesi için makbul ve muteber hiçbir sebebi hukukî mevcut değildir. Şûranın nihayet bunu kabul etmesi muhtemeldir.

İdarenin müteahhide veya sahibi imtiyaza karşı olan taahhütleri mevzuubahs olduğu zaman meselede hâkim olan unsur, faal idarenin mahkemei idariyeden müstakil olmasıdır. Mahkemei idariye, idareyi bir akti yapmağa veya yapmaktan imtina etmeğe, birtakım işler icrasını emir veya menetmeğe hakkı yoktur. Mahkemei idariye hukuka mugayir olan akitleri feshetmekle, gayrimuhik mukavelelerin feshine karar vermekle ve icabında müteahhit veya sahibi imtiyaza tazminat tahsis eylemekle iktifa eder.

Prefektür meclisi, idare tarafından ittihaz edilmiş bir ıskatı hak kararını feshederken sahibi imtiyazın yeniden işe alınmasını emredemez. Bu ancak faal idarenin ittihaz edebileceği bir tedbir olup ona bunu İdarî mahkemede icbar edemez.

İdarî mahkeme, idareyi, cezaî tazyiki mutazammın bir mahkûmiyet vasıtasile hareket etmeğe de icbar edemez. Bu, gayrikanunî bir tazyik, bir tazyik vasıtası olup idari mehakim dahi idareye karşı kullanamazlar. Bu ihtirazi kayıtlar dermeyan edildikten sonra prefektür meclislerinin işlerin icrası esnasındaki ef'al ve tasarrufu idariye hakkında-

ki salâhiyetleri çok vâsidir. Bu e'âl ve tasarruf onun kazai salâhiyeti dairesine girer. Bu e'âl ve tasarruf yapan memur çok yüksek bir memur olsa ve mevzuubahs olan tasarruf, nazırın mukarreratı olsa dahi... Bu tasarruf için doğrudan doğruya vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz dolayısıyla Devlet Şûrasına müracaat edilemez. Bu, bir tecavüzü merci olur.

Levazım pazarlıkları

Salâhiyetin tarifi ve kaideleri.

Levazım pazarlığı diye bir idarenin bir müteahhit vasıtasile kendisine mobilya, emtaa, zehair, vesaiti nakliye ilâ,, tedarik etmesi için yapmış olduğu mukaveleye derler ki, umumî bir eserin inşa ve işletilmesi ameliyesini mutazammın değildir.

Yukarıda görüldüğü veçhile yalnız devlet ile müstemlekelerin levazım işleri İdarî mahkemelerin salâhiyeti dairesine dahildir. (11 Haziran 1806 kararnamesi, madde: 13). Departmanlarla nahiyelerin levazım pazarlıkları mehakimi adliyenin salâhiyeti dairesine girer. Biz burada yalnız devletin levazım pazarlıklarını tetkik edeceğiz.

Yukarıda, görüldüğü veçhile umuru nafia pazarlıklarını tefrik etmek icap eder, zira bunlara ait deavi prefektür meclislerine aittir. Halbuki devlete ait levazım pazarlıkları nazırın kararından sonra Şûrayı Devlete aittir. Bu tefrikinin yapılması levazım pazarlıklarının umumî bir eserin doğrudan doğruya vücuda gelmesine medar olmamasıdır. (Şûra kararı, 3 Şubat 1905).

Keza peşin satınalma veya alelâde nakil gibi levazım

pazarlıklarını da tefrik etmek icap eder. Müstesnalardan kat'ı nazar, levazım pazarlıkları ilân yapmak suretile ihaleyi ve rekabeti müstelzimidir. Bunlar, şartname ile beraber muharrer evrakı istilzam eder. Şu halde devletin bir şahsı hususî gibi bir şeyi peşin olarak satınalması, mahkemei idariyenin salâhiyeti dairesine girecek bir levazım pazarlığı değildir. (Şûra kararı, 20 Şubat 1920). Devlet hesabına yapılan bir nakil, idarenin her türlü pazarlık haricinde halkın tâbi olduğu şerait dahilinde nakliyeciyeye müracaat eylemesi halindeki vasfı arzeder. (Şûra kararı, 6 Temmuz 1883 ilâh...). Nihayet şu noktaya da nazarı dikkati celbetmek icap eder ki, levazım pazarlıkları ivazı ve nakliyatı istemekle beraber ve umumî bir eserin inşasına bağlı olmamalarına rağmen, umumî bir hizmetin idaresi mahiyetinde oldukları takdirde artık bir levazım pazarlığı mevzuubahs değildir. Şu halde bu mukavelenameden mütevellit ihtilâflar, mukavele hatta bir departman veya nahiye namına yapılmış olsa bile, iptidâî ve nihaî derecede Şûrayı Devlete aittir. Meselâ tariki âmdaki ölü hayvanları kaldırmak meselesi böyledir. (Şûra kararı, 4 Mart 1910; bir şehirin dahilinde otobüs nakliyatı, (Şûrayı Devlet kararı, 16 Kânunuevvel 1921).

Usul kaideleri.

Evvelâ nazıra olbapta bir hüküm vermesi için arzedilmemiş olan levazım pazarlıklarına müteallik bir ihtilâf Şûrayı Devlete arzedilemez. Yalnız nazırın kararı veya ret kararına muadil tutulan sükûtudur ki, Şûrayı Devleti alâkadardır. Bu usul haricindeki müracaatlar mesmu olmaz. Mahkemei idariyenin gerek nazırın kendiliğinden ve gerek müteahhidin sebebiyet vermesi dolayısıyla ihdas etmiş ol-

duğu karar ile bağlı olduğunu unutmamak icap eder. Müteahhit, bu kararları gıyab hüküm mahiyetinde addetmeli ve Şûraya müracaat edilmeden evvel nazır nezdinde bunlara itiraz edilmesi lâzım geleceğini bilmelidir. Nazırların mukarreratına karşı müracaat için verilmiş olan iki mühlet gerek nazırın kendiliğinden ve gerek müteahhidin sebebiyet vermesi dolayısıyla ittihaz etmiş olduğu kararlara Şamildir (Laferriere). Esasen nazırlar, kararlarından rücu edebilirler, tediye yapılmamış veya karar bilkaydŐart kabul edilmemiş olmak Şartile. O andan itibaren nazır kararından rücu edemez. Yalnız kabul edilmiş bir hesabı (hata, zhul, sahtekârlık veya bir hesabı iki defa yapmak neticesi olarak) tashih etmek caiz olabilir.

Nazırın bir müteahhidi fazla almıŐ olduğu bir meblğı tediyeye icbar için kullanacağı usul, deyni mütebaki için tazyik usulüdür. Müteahhitleri hesaplarının rüyeti için nazıra yapacakları müracaatlar Şartnamelerde muayyen müddetler zarfında yapılmalardır. (19 Nisan 1806 karnamesi). Bu mühlet, aske müteahhitler için masrafın ait olduğu  ayın inkizasından itibaren altı ay olarak tesbit edilmiştir.

Mhletlere riayet etmemek ıskatı hakkı intaç eder, yalnız müteahhidin faturasını ibrazda gecikmesi bir sebebi mcbirden ileri gelmiŐ ola.

Arkası var

Çeviren:
İbrahim Ali Erberk

İdarenin kazaî murakabesine ait muhtelif sistemler

X — Romanya sistemi

Yazan: **Roger Bonnard**

Bordeaux Üniversitesinde İdare Hukuku Profesör

Sistemin genel karakterleri.

Romanyadaki idarenin kazaî murakabesi sistemi Belçika sisteminin bir taklididir. Romanyada da İdarî mahkemeler bertaraf edildikten sonra adlî mahkemelere idare üzerinde oldukça geniş bir murakabe salâhiyeti verilmiştir. Belçikada olduğu gibi orada da bu adlî salâhiyetin muhafazası ve idari mahkemelerin teşkil edilmemesi üzerinde ısrar edilmiştir. Romanya, İdarî mahkemeler lehine bir fikir cereyanı bulunmayan nadir memleketlerden biridir.

Fakat, adlî mahkemelerin murakabesini inkişaf ve aydınlatmak işinin içtihadı bırakıldığı Belçikadan farklı olarak, Romanyada kanun vazı, adlî mahkemelere verilen murakabenin evrimini başarmak ve boşlukları doldurmak için müdahalede bulunmaktadır.

Kanun vazınının bu murakabenin iptal salâhiyeti ile mücehhez dar bir sübjektif kaza sahasını aşması için yaptığı gayretler adlî mahkemelere Fransız devlet şûrasının malik olduğu geniş murakabe salâhiyetini vermekle neticelenmiştir.

Romanya sistemi Belçika sisteminden farklı olarak, teşriî bir evrime maruz kalmış olmakla beraber, İtalyan ve

Yunan sistemlerinin uğradığı tekâmüle tâbi olmamıştır. Adli mahkemelere verilmiş İdarî davalar için kazaî salâhiyetlere malik İdarî mahkemeler kurulacak yerde bu kazaî hareket gene adli mahkemeler lehine yapılmıştır. İdarî davalar hakkındaki Romen idare hukukunun orijinal ve özel temayülü işte budur.

İdarî mahkemelerin kaldırılması.

1864 e kadar Romanyada tam bir İdarî mahkeme rejimi hüküm sürüyordu. Bu rejime nihayet vermek için 13 Şubat 1864 kanunu 1858 Paris mukavelesinin 46 ncı maddesinin tatbiki ile Fransız tipinin taklidi olan bir devlet şûrası teşkil etti. Filhakika bu devlet şûrası hükümet istişarî organı ve İdarî mahkeme olarak kurulmuştu. İdarî mahkeme olarak 51 inci madde ile yalnız tevkilî bir adalet sistemde, İdarî tasarrufların kanuna uygunluğu davasını ve nafia davalarını rüyet ediyordu. Fakat bu kazaî kararlar, devlet reisi tarafından müeyyide altına alınmakla beraber kaziyei muhkeme salâhiyetinde değildi. Zira devlet şûrasının kararına rağmen adli mahkemeler önünde yeniden müracaat imkânı vardı. Bu suretle adli mahkemeler için devlet şûrası ile muvazi bir salâhiyet tanınmıştı. Nihayet teşkilâtı bakımından devlet şûrası menşesinde Fransız devlet şûrası gibi istişarî ve kazaî vazifelerin ihtilâfını ihtiva etmekteydi. Zira her iki vazifeyi gören aynı uzuvlardı.

1864 devlet şûrası hükümetin otoriter temayüllerine hizmet eden bir vasita olmak gereğinde idi ve realite de böyle oldu.

1866 da bu otoriter rejim kaldırılarak gerçek bir meşrutî rejim kurulmak istendiği zaman bu otoriter rejimi himaye eden kurumlara ve ön safta devlet şûrasına karşı hücum-

lar başladı. Bu cereyanın neticesi olarak 1866 esas teşkilât kanunu devlet şûrasının kaldırılması ve kaza birliği, prensibine dönülmesi esasını koydu. Biraz sonra 2 temmuz 1866 kanunu Devlet şûrasına ait İdarî dava salâhiyetlerinin adlî mahkemelere verilmesi işini tanzim etti. Bu kanunun 7 inci maddesi Devlet Şûrasının istinaf salâhiyetlerini, temyiz mahkemesine temyiz müracaatı ile beraber, istinaf mahkemelerine nakletti. Devlet şûrasının diğer salâhiyetleri 8 inci madde ile adlî mahkemelerin adı derecelerine verildi.

Bu 12 Temmuz 1866 kanunu, o devirde, İdarî mahkemelerden alınarak adlî mahkemelere verilen idarenin kazaî murakabesi için muaddel bir sistem olarak telâkki edilen Belçika sisteminin kopyesidir. Hakikaten adlı mahkemelere verilen salâhiyet idare edilenlerin haklarına taalûk eden itirazlara mahdut olarak tefsir edilmiştir.

Yalnız, idare edilenlerin haklarının aranması meselesinde, adlı mahkemelerin bu hakları ihlâl eden İdarî tasarrufların kanuna uygunluğunu takdir edip edemeyecekleri ve tasarruf kanuna uygun değilse bunu iptal ederek idareye emir verip veremeyeceği meselesi ile karşılaşıldı.

Bu güçlükler şuradan geliyordu: Ne 1866 esas teşkilât kanununda, ne de 18 Temmuz 1866 kanununda, her nevi İdarî tasarrufların kanuna uygunluğunu takdir salâhiyetini açıkça adlî mahkemelere veren 1831 Belçika Esas Teşkilât Kanununun 107 inci maddesine benzeyen bir hüküm mevcut değildi. Filhakika böyle bir hükmün unutulması adlı mahkemelerin, onlara yalnız idare edilenlerin hakları üzerinde murakabe salâhiyetini bırakarak İdarî tasarrufların kanuna uygunluğu davasını rüyetten tamamen nez'olunmalarını icap ettirip ettiremeyeceğinde şüphe ediliyordu. Adlı mahkemelere verilen salâhiyetlerin böyle

dar bir tefsiri temayülü Fransız kuvvetlerin tefriki prensibinden mülhemdi. Kuvvetlerin tefriki prensibinin, genel olarak, adli mahkemelere idari dava salâhiyeti vermiyeceği fikrinden hareket ederek şu hükümlere varıldı: Bu metinler adli mahkemelere böyle bir salâhiyet vermiş olsaydı bunu tahdidi bir şekilde göstermesi icap ederdi. Netice olarak kanun İdarî tasarrufların kanuna uygunluğu hakkında hüküm verme salâhiyetini sarahaten geçerek yalnız idare edilenlerin haklarına ait ihtilâfları hal salâhiyeti vermekle adli mahkemeler kanuna uygunluk davalarından nez-olunmuşlar demekti.

Bununla beraber nihayet adli mahkemelerin idare edilenlerin haklarına ait ihtilâflar karşısında ve bunların halli için, bu davaya karıştırılan İdarî tasarrufların kanuna uygunluğu meselesini exception yolu kabul edebileceğini ve tasarrufun kanuna uygun olup olmadığı hakkında hüküm vererek kanuna uygun olmıyan tasarrufun tatbikim menedebileceğim tanımak mecburiyetile mesele hallolundu.

Fakat kanuna uygun olmıyan tasarrufun iptali salâhiyeti adli mahkemelere verilmemiştir. Adli mahkemeler tarafından idarenin kazaî murakabesi işinde en büyük boşluk buradadır. Bu vaziyette adli mahkemelerle idarenin kazaî murakabesi kaidelerini tesbit etmek vazifesini içtihadı bırakan Belçika sisteminden ayrı olarak Romen kanun vazı adli mahkemelerin idare üzerindeki kontrol kifayetsizliğini ıslah edecek birçok tedbirler aldı.

Bu manada yapılan ilk teşriî hareket 1 Temmuz 1905 kanunu ile oldu. Bu kanun, kanuna uygun olmıyan idari tasarrufların iptalini istiyen müracaatlerin, bu iş için kurulan temyiz mahkemesinin üçüncü dairesine yapılabileceğini kabul etti. Bu, idare edilenlerin Faklarına ait davalar yanında, aynı zamanda bir iptal davası olan İdarî tasar-

rufların kanuna uygunluğu davasını organize etmek demektir.

Fakat bu kanun mer'iyete geçince şiddetli itirazlara uğradı. Temyiz mahkemesine verilen bu iptal salâhiyetinin Esas Teşkilat Kanununa aykırı ve faydasız olduğu iddia edildi. Esas Teşkilât Kanununun icabatı olan kuvvetlerin tefriki prensibine aykırı olduğundan kanuna muhalif demektir. Bundan başka faydasızdı: Zira deniyordu ki idare edilenin kanuna uygun olmıyan tasarrufun sebebiyet verdiği zarar için para tazminatı alabilmesi, hakları için kâfi bir himaye idi.

14 Mart 1910 kanununun, 1 Temmuz 1905 kanunu ile kurulan temyiz mahkemesi huzurunda bu iptal müracaatını kaldırması bu sebeptendir. Fakat, bu müracaatın kaldırılması, İdarî tasarrufların kanuna uygunluğu meselesinde eski boşluklara meydan verdiğinden, o zaman,

1 Temmuz 1905 kanunu ile kurulan sisteme karşı ileri sürülen kuvvetlerin tefriki prensibinden çıkarılan itirazları hesaba katarak İtalyan sisteminin taklidi olan mutavassıt bir hal çaresi kabul edildi. Bu da, 18 Şubat 1912 kanunu ile tahakkuk etmiştir.

Bu kanuna göre, temyiz mahkemesine bir iptal davası teşkil etmiyen idari tasarrufların kanuna uygunluğu davası salâhiyeti verildi. Kanuna uygun olmıyan tasarruflara karşı açılan davaları kabul salâhiyeti temyiz mahkemesinin üçüncü dairesine bırakılıyordu. Bu daire tasarrufun kanuna aykırı olduğuna karar veriyor; fakat tasarrufu iptal edemiyordu. Yalnız, bu beyandan sonra idare, tasarrufu tadil veya geri alacaktı. Red halinde karardan itibaren 15 gün sonra başlıyan bir zarar ve geçmiş günler tazminatı vermek mecburiyetinde idi.

Bu suretle temyiz mahkemesi bizatihi tasarrufu iptal et-

mediğinden kuvvetlerin tefriki prensibine riayet edilmiş oluyordu. Diğer taraftan idare gayrikanunî tasarrufu tadil veya iptal vaziyetine sokulduğundan idare edilenin hakları da tamamen korunmuş oluyordu.

Bugünkü rejim.

1929 Esas Teşkilât Kanunu ve bu kanunun İdarî davalara ait ahkâmı adlî mahkemelerin salâhiyetinin devamı nezrinde ısrar etti. Ve bu salâhiyetin inkişafına ve daha ziyade sarahat kazanmasına çalıştı. Romen kanun vazıı modem birçok devletlerin İdarî mahkemeler hakkında tuttuğu yolu tamamen takip etmiş değildir. Romanyada İdarî mahkemeler hakkındaki itimatsızlık ortadan kalkmadı. İdarî mahkemelerin adlî mahkemeler kadar iyi bir adalet için lâzım olan garantileri haiz olduğu fikri yer etmediği gibi, bazı İdarî ihtilâfların, teknik karakterleri hasebile, hususî bir hâkime verilmesi lüzumu da anlaşılmış değildir.

Filhakika, 1922 Esas Teşkilât Kanununun 107 inci maddesi İdarî mahkemelerin teşkilini men ve yeniden İdarî davaların adlî mahkemeler tarafından rüyeti prensibini kabul etmektedir. Aynı madde bundan başka idare edilenin bir İdarî tasarruf tarafından ihlâl edilen hakkına ait bütün ihtilâfları adlî mahkemelerin rüyeti sahasına sokmaktadır. Adlî mahkeme bu suretle İdarî tasarrufların kanuna uygunluğu hakkında hüküm verecek ve yalnız gayrikanunî tasarrufun sebebiyet verdiği zararı idareye tazmin ettirmekle kalmayarak, aynı zamanda bu tasarrufu iptal ve idareyi, iptali nazarı itibara almadığı takdirde bu tasarruftan doğan zararları tazmine mahkûm edecektir. Bu kanuna uygunluk davasından hükümet tasarrufları ve aske-

rî mahiyetteki emirler istisna edilmiştir.

İdarî davalar hakkında 23 İkkânun 1925 kanunu esas teşkilât kanununun bu hükümleri ile meydana gelmiştir. 1923 kanunu, evvelâ adlî mahkemelerin salâhiyeti hakkında esas teşkilât kanunu tarafından vaz'olunan prensibi kabul ediyor (madde: 1). Fransız içtihadından mülhem olarak hükümet tasarrufları fikrini tayin ve tasrih ediyor (madde: 2). Esas teşkilât kanununun rüyet salâhiyeti dışında bıraktığı kısımlara idari velâyetten ve hiyerarşik salâhiyetten doğan tasarrufları, inzibatî kararları ve parlmanla hükümetin münasebatına ait tasarrufları ilâve ediyor.

Nihayet, kanun adlî mahkemelere yapılan itirazlar için, hakimiyet tasarrufu ve temşiyet tasarrufu tarifini yapıyor. Temşiyet tasarruflarına müteallik ihtilâflar adî mahkeme kademelerinin salâhiyetine, hakimiyet tasarruflarına ait tasarruflar ise doğrudan doğruya, temyiz mahkemesine temyize tâbi tutulmak şartile, istinaf mahkemesinin salâhiyetine veriyor.

istinaf mahkemesinin salâhiyetlerine gelince, kanun bu mahkemenin tasarrufun kanuna uygunluğunu tetkik edebileceğini, gayrikanunî ise iptal edebileceğini, tasarrufun tadili veya kaldırılması için idareyi mükellefiyet altına sokacağını kabul etmiştir. İdare bu emre 15 gün zarfında uygun hareket etmek istemezse o zaman her geciken gün için 500 ley zarara mahkûm edilebilecektir.

Sistemin aksaklıkları.

İdarenin kazaî mürakabesi hususundaki Romen sistemi tamamen mükemmel bir sistem değildir. Birçok boşlukla-

rı bulunduğu gibi tatbikatta da oldukça mühim müşkülâta yol açmaktadır.

Tatbikat güçlüğü idari tasarruf bir hakimiyet tasarrufu veya temşiyet tasarrufu olduğuna göre takip edilen iki ayrı muhakeme usulü hususunda kendisini göstermektedir. Bir tasarrufun hakimiyet veya temşiyet tasarrufu olduğunu tayin etmek her zaman kolay olmadığından tasarrufun mahiyeti şüpheli olduğu hallerde takip edilen usulde bir tereddüt mevcut olabilir.

İstinaf mahkemesinin kanuna uygun olmıyan İdarî tasarruflar hakkındaki salâhiyetleri çok geniştir. Zira istinaf mahkemesi bunları ya iptal veya idareye emir verebilecek salâhiyete maliktir. Bu suretle Fransız Devlet Şûrasının iptal salâhiyeti ile İngiliz mahkemelerinin idareye emir verme salâhiyetlerini nefsinde toplamış oluyor.

Sistem, idareye verilen emirlerin müeyyedesini olarak bu mahkemeye idareyi zarar ve ziyana mahkûm etmek salâhiyetini verdiği için çok daha ileriye gidiyor. Böylece Romen sistemi, Fransız ve İngiliz sistemlerini aşmış oluyor.

Yalnız, bir başka nokta da, muhtevası bakımından tadile uğramıştır. Çünkü iptal davası basit bir menfaatin ihlâli ile değil, bir hakkın ihlâli ile mümkündür. Filhakika istinaf mahkemesi huzurunda idare edilenin bir hakkını ihlâl eden bir tasarruf mevcut olmadıkça kanuna uygunsuz davası açılmaz. Eğer, ihlâl edilen bir hak değil de, sadece bir menfaat ise adlî mahkemeler böyle bir ihtilâfın salâhiyet sahibi değildirler. Burada idare edilenin hakkını sübjektif âmme hukuku için kabul edilen manasında almak lâzımdır. Yani bu hak, 'İdarî bir mükellefiyetin maddî icrasını mutazammın olarak ve idare edilenin İdarî tasarrufların kanuniyeti hakkındaki iddialarını celbetme-

mek şeklinde anlaşılmalıdır. 'Eğer bu iddia idare edilen için sübjektif bir hak teşkil ettiği şeklinde kabul edilmiş olsaydı o zaman her vaziyette bir İdarî tasarrufun kanuna uygunluğu meselesini adli mahkemeler önünde ileri sürmek mümkün olacaktı. Zira adli mahkemelerin salâhiyetine giren ihtilâfların bir hakka dayanan ihtilâflar olmasını icap ettiren kaideye tevakkuf edilecekti. Fakat hak tabiri tahdidi manasında, İdarî bir tasarrufun maddî icrasına ait itirazlara inhisar ettirilmiş manasında alınarak mahkemelere ancak böyle bir hakka tecavüz eden İdarî tasarrufları rüyet salâhiyeti verilmiştir.

Romen sistemi, adli mahkemelerin hükümet tasarruflarının kanuna uygun olup olmadıklarını mürakabe etmesini tanımamıştır. Fakat kazaî murakabenin bu boşluğu hemen hemen her yerde mevcuttur. Ve bu, prensip olarak, hükümet tasarruflarının sahasını uygun bir şekilde tahdit etmek şartile haklı görülmektedir.

Romen sisteminde daha ziyade tenkide uğrıyan İdarî velâyete ait tasarruflarla hiyerarşik makamlardan sadir olan tasarruflardır. Bu tasarrufları kazaî murakabenin dışına atmak, İdarî faaliyetin mühim bir kısmını kanuna uygunluk kontrolundan hariç tutmak demektir. Bu sebeple İdarî tasarrufların kanuna uygunluğunu kontrol meselesinde böyle bir aksaklığın mahzurlarını hissetmekte gecikilmedi ve bunu düzeltmek zarurî oldu.

Bunun için, 23 Birincikânun 1923 kanunu ile bu mesele hakkında vaz'olunan istisnayı kaldırmak ve İdarî velayet ve hiyerarşik salâhiyet tasarruflarının diğer İdarî tasarruflar gibi mürakabe altına konulmasına karar vermek cihetine gidilebilirdi. Fakat oldukça orijinal olan başka bir hal sureti üzerinde duruldu. Mahallî idareler hakkındaki 3 Ağustos 1929 kanunu — ki 3 İkincikânun 1930 ka-

nunu ile tamamlanmıştır — mahallî idarelere tatbik edilen İdarî velâyet ve hiyerarşik salâhiyetleri kazaî bir kontrol altına aldı. Bu maksatla, azaları hâkim sıfatını haiz olan ve kazaî bir muhakeme usulü kullanan organlar meydana getirildi. Yedi mıntaka ve bir merkez komitesinden ibaret olan bu uzuvlar tadil komiteleri idiler. Bu suretle uzvî ve şeklî bakımdan bir kaza mevcuttu. Fakat materyal bakımdan bu organların kazaî mahiyetleri yoktu. Zira bu tadilât komitelerine verilen salâhiyet, velâyet salâhiyeti veya hiyerarşik bir salâhiyet olduğuna göre, materyal bakımdan kazaî değildi.

Bu salâhiyetler, birinci derecede mıntaka komiteleri, istinafen de merkez komitesi tarafından istimal ediliyordu. Nihayet merkez komitesinin kararlarına karşı Temyiz Mahkemesi huzurunda bir temyiz yolu açık bulunuyordu. Kontrolün materyal bakımdan kazaî mahiyet aldığı yer bu temyiz yolu idi. Buraya gelinceye kadar komitelerin mesaisi kazaî değil sadece velâyetten doğan veya hiyerarşik bir çalışma vaziyetinde bulunuyordu.

Mahallî idareler üzerinde velâyet salâhiyeti ile hiyerarşik salâhiyetin kazaî bir kalıba dökülmesi 3 ağustos 1929 kanunu ile tahakkuk ettirilen İdarî ademi merkezinin genişletilmesini tahrik etti. Kâfi derecede teminatı olmıyan İdarî velâyete ait eski teşkilâtın ademi merkezinin yeniden büyümesi ile daha hatalı bir yola döküldüğü anlaşıldı. Bu teşkilâta velâyet salâhiyeti valiye aitti. Vali vilâyet ve belediye meclislerinin kararlarını feshedebiliyordu. Valinin kararları Dahiliye Vekiline gönderilmek icap ediyordu. Dahiliye Vekili yüksek İdarî meclisin fikrini aldıktan sonra kat'î olarak karar veriyordu. Fakat bu meclis bir mahkeme değildi. Azaları Dahiliye Vekili tarafından tayin ediliyordu. Diğer taraftan vali-

lerin kararlarına karşı itiraz halinde ancak mütalealarını söylemekten başka vazifeleri yoktu.

Tadilât komiteleri müessesinin Esas Teşkilât Kanununa uygun olmadığı ileri sürüldü. Esas Teşkilât Kanununun idari davaları rüiyet salâhiyeti ile mücehhez hususî makamların ihdasını meneden 107 nci maddesine aykırı olduğu iddia edildi.

Bu itiraza şöyle bir cevap verilebilir: Esas Teşkilât Kanununun menettiği, kazaî vazife gören hususî organlardır. Halbuki bu tadilât komitelerinin gördüğü vazife materyal bakımdan kazaî bir mahiyette değildir. Zira icra ettiği fonksiyon velâyet salâhiyetinden ve hiyerarşik iktidardan doğma bir fonksiyondur. Komitelerin azaları hâkim sıfatını haizdirler ve takip ettiği muhakeme usulü kazaî usuldür. Fakat bunu ileri sürerek tadilât komitelerine kazaî bir sıfat izafe etmek materyal ve uzvî bünyelerini birbirine karıştırmak demektir.

Aynı zamanda Esas Teşkilât Kanunu adlî nizam dışındaki hukukî mahkemelerden bahsetmiştir. Halbuki bu tadilât komiteleri adlî nizam dışında değildir; zira merkez komitesinin kararları aleyhine Temyiz Mahkemesine müracaat daima mümkündür.

XI — İsviçre sistemi

Sistemin genel karakterleri.

İsviçrede, idarenin kazaî murakabesi Alman sistemine göre organize edilmiştir. Fakat sistemin bazı hususiyetleri haiz olması İsviçredeki murakabe sistemini Almanyadakinden farklı bir hale getirmiştir. Bununla beraber müşterek noktalar çöktür. Esas prensipler aynı-

dır. Evrimlerinde hemen hemen aynı düşüncelerden mülhem olunmuştur. Nihayet federal bakımdan, mesele hemen hemen aynı şekilde vazedilmiştir. Fakat İsviçre sis ~ temi Alman teşkilâtından mülhem olmakla beraber tamamen kopya etmiş değildir. Bu da kendi Esas Teşkilât Kanununun bazı prensipleri yüzündendir.

Evvelâ, İsviçrede İdarî davalar adli mahkemelere bırakılırken bu davaları âmme hukuku, hususiye hukuku davaları olarak materyal bir tefrike tâbi tutan Alman prensibine rastlarız. Adli mahkemelerin idare üzerindeki bu müdahalesi Almanyadakine oldukça müşabih bir “kuvvetlerin tefriki,, telâkkisinden doğmaktadır.

Amme hukuku İdarî ihtilâfi için, kanunun tayin ettiği hususlarda adli mahkemelere salâhiyet verilmekle beraber, idareci - hâkim usulü gerek konfederasyon, gerekse kantonlar tarafından kabul edilmiş ve bugün de oldukça geniş bir surette tatbik edilmekte bulunmuştur.

İsviçre idare hukukunu, bugün bile, diğer idare hukuklarından ayıran şey, başka yerlerde idareci - hâkim sisteminin kaldırılması ve onun yerine İdarî mahkemelerin getirilmesi fikrine daha kuvvetle ve daha devamlı olarak mukavemette bulunması ve bu suretle her yerden daha fazla bu sistemi tatbik etmesidir. Burada, İsviçre Almanyanın misalini takip etmemiştir. Almanya uzun zaman idareci - hâkim sistemini tatbik ettikten sonra bunu hukukî devlet prensibinin zarurî neticesi olarak İdarî mahkemeler lehine yavaş yavaş terketmiştir. İki rejimin temayülleri arasındaki bu ayrılık İsviçre ve Alman idare hukukları arasında esaslı farklardan birini teşkil eder.

Bunun aksine, İdarî mahkemelerin teşkilâtında, İsviçrede Almanyanın temayülü takip olunmuştur. Alman-

yada olduğu gibi İsviçrede de bu mahkemelerin sadece adlî mahkemelerin hususî bir dairesi veya adlî kuvvete nazaran tamamen muhtar teşekküller olacağı meselesi ile karşılaşılmıştır.

Almanyada, İdarî fonksiyon, Reich ile Ülkeler arasında taksime uğradığı gibi İsviçrede de konfederasyon ile kantonlar arasında tevezzü etmiştir. Bu da aynı prensiplere tabaan vücuda gelmiştir. Kanton hukuku ile idare olunan ve kanton İdarî uzuvları tarafından görülen bir kanton idareci yanında federal kanunlarla idare olunan bir federal idaresi vardır. Fakat bu federal idare münhasıran federal idare tarafından tahtı temine alınmış değildir. Bazı federal idare hizmetlerinin faaliyetine kanton İdarî uzuvları da iştirak etmektedir. Federal bakımdan İsviçre idaresinin bu durumu kanton İdarî kaza teşkilâtının dışında bir federal İdarî kazanın kurulmasını intaç etmiştir.

Federal bir İdarî kazanın mevcudiyeti, bazı federal uzuvlar tarafından kazaî bir fonksiyonun yapılması XIX uncu asır boyunca İsviçre Esas Teşkilât hukukunun evriminde ortaya atılan önemli meselelerin biri olmuştur. Zira başlangıçta kazaî fonksiyon münhasıran kantonlar tarafından yapılmakta idi. Ancak bir kanton kazası ve kanton mahkemeleri vardı. Hatta federal hukuka taalluk eden davalarda bile kazaî salâhiyet kanton mahkemelerine aitti. Bu kazaî imtiyazı muhafaza etmek isteyen kantonların mukavemeti federal uzuvlar tarafından görülecek federal bir kazaya doğru açılan mücadelenin pek uzun ve pek şiddetli bir mahiyet almasını intaç etti. Kanton mahkemeleri sistemine muvazi bir federal mahkemeler sistemi değil, yalnız Almanyada Reichsgericht ile yapıldığı gibi federal hukukun tefsir ve vah-

detini korumak maksadile federal hukuka müteallik davaları rüiyet ettiği zaman kanton mahkemeleri için yeni bir merci olacak tek bir federal mahkeme kurmak çareleri aranmıştı.

Federal "Bundesgericht,, mahkemesi işte bu suretle kurulmuştu. Bu "federal mahkeme,, yalnız yeniden tetkik mercii değil, aynı zamanda, sarahat bulunduğu hallerde birinci ve sonuncu derecede karar merciidir.

Federal bir İdarî kaza meselesi hususî olarak münakaşa edilmiş değildi. Hususiye hukuku federal İdarî kazası umumî federal kaza ile aynı zamanda kabul edilmişti. Amme hukuku İdarî kazasına gelince, bu kısım uzun müddet bizzat idare tarafından icra edildiğinden, ancak son zamanlarda federal bir mahkeme prensibinin itiraza uğramadığı bir anda federal bir uzva verilmesi çareleri arandı. O suretle ki, münakaşa edilen mesele federal İdarî davanın idareden ayrılacak bir mahkemeye ne nisbette izafe edileceği idi. Fundan başka bu davanın federal hâkimine verilecek şeklin ne olacağını tayin etmek icabediyordu. idareci-hâkim sisteminin tamamen terkedilmesi kabul edilmiyerek bu federal hâkime kısmî bir federal İdarî dava salâhiyeti verilmek, aynı zamanda kısmen de idareci-hâkim usulünü muhafaza etmek şıkı tercih olundu. Öte yandan, bu federal hâkim, muhtar bir mahkeme şeklinde değil, Federal Mahkemenin bir dairesi olarak kurulmuştu.

Adlî mahkemelerin salâhiyeti.

İsviçrede, medeniye hukuku ve ceza hukuku ihtilâfları için prensip itibariyle salâhiyettar olan adlî mahkemeler İdarî davalar hususunda muayyen bir salâhiyete maliktirler. Zira bazı İdarî ihtilâflar medeniye hukuku ihtilâfları olarak

telâkki olunmaktadır. Adlî mahkemelerin böylece genel bir salâhiyetleri vardır. Fakat bu umumî salâhiyetten başka kanunun tayin ettiği hallerde âmme hukuku İdarî ihtilâfları için muayyen bir salâhiyete maliktirler. Bu bilhassa bazı kantonlarda ve oldukça geniş bir surette mevcuttur. Böylece, heyeti umumiyesi itibarile, İsviçre adlî mahkemeleri, hususiye hukuku İdarî ihtilâfî fikri hususî bir şumul kazandıkça İdarî davalar meselesinde oldukça geniş bir salâhiyetle mücehhezdirler.

Adlî mahkemelerin bu salâhiyeti, İsviçre idare hukukundaki kuvvetlerin tefriki prensibinden doğar.

Evvelâ, bilhassa kantonlar, mevzuubahs olduğu zaman, Federal Esas Teşkilât Kanunu kuvvetlerin tefriki prensibine ait hiçbir takyitte bulunmuş değildir. Prensibin muayyen bir tefsiri hususunda kantonları mecburiyet altına sokmadığı gibi prensibi kabule de icbar etmemektedir. Kantonlar prensibi tanımak hususunda bütün prensiplerini muhafaza etmekte, şayet tanıyacak olurlarsa üzerinde istedikleri tefsiri yapmakta muhtar bulunmaktadırlar.

Öte yandan, umumî surette federal hukukta olduğu kadar kanton hukukunda da kuvvetlerin tefriki prensibi, sarahaten veya zımnen kabul edildiği zaman, vazifelerin uzvî tefrikini, bir kuvvetin, öteki kuvvet üzerindeki müdahalesini refedilmemesini istilzam ettiği şeklinde tefsir edilmiştir. Bu bilhassa adlî kuvvet için vakidir. Kuvvetlerin tefriki adlî kuvveti İdarî fonksiyon yapmaktan menetmiştir. Fakat, bunun aksine İdarî tasarruflardan doğacak ihtilâfları rüyet etmekten alıkonulmuş değildir. Bu suretle İsviçre hukuku Fransız kuvvetlerin tefriki prensibini bertaraf ve Alman telâkkisini kabul etmekte, bunu da aynı sebeplerle yapmaktadır.

İsviçrede de, hakkında kuvvetlerin tefriki pren-

sipi, Almanyada olduğu gibi idare aleyhinde ve adlî kuvvet lehinde kabul edilmiştir. Burada da adlî kuvvet icra uzvunun tecavüzlerinden korunmak istemiştir. Bu şartlar altında adlî kuvvetin icra üzerindeki müdahalesinin kabul edilmesi, adlî mahkemelerin idareyi muhakeme etmesi tabîi addediliyordu. Fakat bununla beraber prensibin bu şekilde telâkkisi, adlî mahkemeler için bu salâhiyeti empoze etmiyordu. Bu suretle nihaî olarak denebilir ki İsviçre’de kuvvetlerin tefriki prensibi idari davalar hususunda adlî mahkemelere verilen salâhiyette kat’î bir tesir yapmaktan uzaktı. Mâni bir hal yoktu. Fakat mecburiyet de vazolunmuş değildi. Sadece diğerk âmillerin müspet olarak icrayı tesir etmesine müsaade edilmişti. Bu müspet âmiller, evvelâ, bazı küçük kantonlarda rüyet sahasına giren davaların azlığı sebebiyle bir kazaî uzuvdan tasarruf yapmak arzusu idi. Fakat, umumî olarak, adlî mahkemelerin salâhiyet sahasını tayin eden bilhassa idareci-hâkim usulünün tatbiki idi. Çünkü bazı idari ihtilâflara bir hâkim vermek zarurî olarak telâkki ediliyordu.

Binaenaleyh İsviçre adlî mahkemeleri İdarî davalar hakkında mahiyetinin doğurduğu bir salâhiyete ve kanunun sarahaten tayin ettiği bir salâhiyete maliktirler.

(Sonu gelecek sayıda)

Çeviren:
Hasan Şükrü Adal